

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
KISALTMALAR.....	5
GİRİŞ.....	6
TEZİN KONUSU.....	6
TEZİN AMACI.....	6
TEZİN ÖNEMİ.....	8
TEZİN YÖNTEMİ ve KAYNAKLARI	9
TEZİN KAPSAM ve SINIRLILIKLARI	10

I. BÖLÜM

MİSYONERLİK.....	12
1. Misyon ve misyonerlik kavramları.....	12
2. Hıristiyan Misyoner Faaliyetlerinin Temel Dayanağı.....	17
3. Misyonerliğin Tarihi Gelişimi.....	20
4. Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Gelişimi	24
a. Katolik Misyonerlerin Faaliyetleri	24
b. Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri.....	30

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ ORTODOKS MİSYONERLİĞİ.....	40
1. Fener Rum Patrikhanesinin Çalışmaları.....	44
2. Pontusçu Faaliyetler.....	49
3. Ortodoks Kiliselerinin Halkın Umut Ve Beklentilerine	

Yönelik Faaliyetleri.....	55
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	70
EKLER.....	73

ÖNSÖZ

Sıradan ya da rastgele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi olmayan misyonerlik, Hıristiyan geleneğinden kaynaklanan, belirli metotlar kullanılarak Hıristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanların Hıristiyanlaştırılması için yapılan sistematik faaliyetleri ifade etmektedir. Misyonerlikte “ne yapıp edip insanların kazanılması” amaçlanmaktadır. Bu bağlamda misyonerlik İslam’daki tebliğ faaliyetinden ayrılmaktadır.

Her inanç sisteminin öğretileri arasında temsil ettikleri mesajın diğer insanlara iletilmesi/duyurulması yer almaktadır. İslam dini ele alındığında, geçirdiği tarihi süreçte; İslam ülkelerinin, egemenlikleri altında bulunan halkları ne olursa olsun Müslümanlaştırmayı değil, onlara, inandıkları prensipleri tebliği ön plana çıkardıkları görülmektedir. Bu nedenle yüzlerce yıl Osmanlı egemenliğinde kalmalarına rağmen Hıristiyan kimliğini kaybetmemiş halklar görmekteyiz. Zira Müslümanlar, egemenlikleri altında yaşayan Gayrimüslimlere geniş bir hoşgörü ve inançlarına saygı göstermişler, Müslümanlaşmaları konusunda onları zorlamamışlardır. Hıristiyanlar ise yukarıda da belirttiğimiz gibi, Müslümanların tam aksine Hıristiyan mesajını duyurmayı değil gittikleri yerlerdeki insanları Hıristiyanlaştırmayı hedeflemişlerdir. Bunun için çeşitli metotlar geliştirmişlerdir. Hıristiyan misyonerliği her ne kadar ortak temeller üzerinde kurulmuşsa da Hıristiyan mezheplerinin inanç ve yapıları gereği kendilerine özgü misyonerlik anlayışları vardır. Biz, çalışmamızda, Türkiye’deki Ortodoks misyonerliğini incelemeyi uygun gördük.

Çalışmamızın giriş kısmında; genel anlamda misyon faaliyetleri, Türkiye'nin Hıristiyan misyonu için önemi ve Türkiye'deki Hıristiyan misyon faaliyetleri üzerinde durduk.

Daha sonra, birinci bölümde; öncelikle misyon, misyonerlik gibi kavramlarını tanımladık. Misyonerliğin kronolojik olarak tarihi gelişimini, Türkiye'de misyon faaliyetlerinin nasıl başladığını ve günümüzde geldiği noktayı inceledik. Protestan ve Katolik misyonerlerinin yaptığı faaliyetler üzerinde durduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise; Türkiye'deki Ortodoks misyonerliğini ele aldık. Bu çerçevede Fener Patrikhanesinin çalışmalarını incelemeye çalıştık. Ortodoks misyonerliğinin bir parçasını teşkil eden pontusçu faaliyetlerin nasıl yürütüldüğünü araştırdık. Ayrıca bu bölümde Ortodoks kiliselerinin halkın umut ve beklentilerini misyon faaliyetlerinde nasıl kullandıklarını yaptığımız gözlem doğrultusunda ele aldık.

Sonuç bölümünde ise; tezimizle ilgili genle bir sonuca ulaşmaya çalıştık.

Tezin hazırlanması esnasında yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren Hocam Doç. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU Bey'e; maddi ve manevi her yönden bana destek olan aileme ve eşim Ömer MOLLAHÜSEYİNOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AB.	: Avrupa Birliği
ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
Hız.	: Hazreti
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
M.S.	: Milattan sonra
s.	: sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
yay.	: yayınevi
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

1. TEZİN KONUSU

Tezimizin konusu, günümüzde Türkiye’de, özellikle Karadeniz Bölgesi hedef alınarak yapılan Ortodoks misyonerliğidir. Bu çerçevede bilimsel araştırmalara dayanmayan sadece Yunan ideallerine uygun olarak hazırlanarak Türkçe yayınlanan; bölgede yaşayan insanlara Rum ve Hıristiyan olduklarını vurgulamaya çalışan kitaplarda ortaya konulan misyonerlik faaliyetleri de tezimizin kapsamı içerisinde yer almaktadır.

2. TEZİN AMACI

Misyonerlik, yaygın olarak anlaşıldığı gibi sıradan ya da rast gele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi değildir. Misyonerlik, Hıristiyan geleneğinden kaynaklanan belirli metotları kullanarak Hıristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanları Hıristiyanlaştırılması için yapılan sistematik faaliyetleri ifade etmektedir. Tarih boyunca misyonerlik, dini amaçlardan çok siyasi ve ekonomik çıkarlara hizmet etmiştir.

Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu’nun resmi dini olduktan sonra, kilise tamamen siyasallaşmıştır. Daha sonraları misyonerlik faaliyetleri, Hıristiyan inancın sunulmasından çok Batı kùltür ve medeniyetinin diğer bölgelere taşınarak, onların batının hegemonyası ve sömürüsü altına alınmasını öngören çalışmalar halini almıştır.

Osmanlı Devleti döneminde Müslüman Türk halkını Müslümanlaştırmaya yönelik misyonerlik faaliyetleri başarılı olamamıştır. Bu yüzden misyonerler faaliyetlerini Osmanlı Devletinin vatandaşları olan gayrimüslimler üzerine yoğunlaştırmışlardır. Daha önce Katolik misyonerlerin faaliyetleri bulunsa da misyonerler, 1800' lü yıllarda Protestanlarla, Osmanlı topraklarında boy göstermiştir.

Son yıllarda Evanjelik Amerikan misyonerlik kuruluşları da Türkiye'de misyonerlik faaliyetleri yürütmektedirler. Seçilen hedef kitle de mülteciler, sürgün hayatı yaşayanlar, ekonomik ve sosyal sıkıntı çekenler, yaşadıkları bölgede kendini etnik azınlık durumunda hissedenler olarak belirlenmektedir. Hedef bölgeleri ise Anadolu'nun iç ve batı kısımları olarak seçilmektedir.

Türkiye'de özellikle Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Ürgüp, Göreme yöreleri yoğun misyonerlik faaliyetlerine sahne olmaktadır. Çünkü bu yörelerde kendilerini Alevi, Yezidi, Nusayri gibi farklı dinsel kimlikle ve Kürt, Çerkez, Laz, Gürcü ve benzeri gibi etnik kimlikle tanımlayan kişiler bulunmaktadır. Misyonerler, yüzyıllardır bir arada yaşayan insanları, daha önce problem teşkil etmeyen ve zenginlik oluşturan farklılıkları ön plana çıkararak kendi amaçlarına uygun hale getirmeye çalışmaktadırlar.

Pavlus ile başlayan ve gittikçe siyasal bir boyut kazanan misyonerlik faaliyetleri Osmanlı Devleti'nden bu yana birçok topluluk ve cemaat tarafından devam ettirilmektedir. Bu konu birçok yönü ile ele alınıp incelenmiş ve araştırılmaya devam etmektedir. Biz bu çalışmamızda, özellikle Karadeniz Bölgesi hedef alınarak

yapılan Ortodoks misyonerliğinin hangi boyutta olduğunu, Fener Rum Patrikhanesi'nin çalışmalarının toplumsal, dini ve siyasi ne gibi sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaya çalışacağız.

3. TEZİN ÖNEMİ

Misyonerlik kavramı kapsamı çok geniş olan bir kavramdır. Hıristiyanlığa ait olmakla beraber tüm milletleri ilgilendirmekte, tüm milletleri kendisine hedef kitle olarak seçmektedir. Misyonerlik, sadece dini amaçla kullanılmamakta daha çok siyasi, ekonomik amaçlara hizmet etmektedir. Bununla beraber Hıristiyanlar misyonerliği sadece dini açıdan izah etmektedirler. Onlar, misyonerliği Hz. İsa'ya dayandırmaktadırlar. İsa'nın da misyonunun "İsrail Evi'nin yitik koyunlarını kurtarmak" olduğunu bunun da İsa'nın hayatında misyonerliğin izlerini gösterdiğini savunmaktadırlar. Hıristiyanlar, kendilerine Hz. İsa'nın: "... gidin bütün ulusları öğrencim yapın. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin."¹ sözünü esas almışlar, havarileri ilk misyonerler olarak kabul etmişler ve onların yolundan giderek, tarih boyunca Hıristiyanlığı yayma hareketini sürdürmüşlerdir. Bütün milletler de bu faaliyetten etkilenmiştir. Hatta Hıristiyan mezhepleri diğer mezhepleri de kazanmak için faaliyet yapmıştır. İslam ülkeleri de bu faaliyetten nasibini almış ve almaya devam etmektedir.

Türkiye'de hemen hemen bütün Hıristiyan mezheplerden tarikatlar bulunmakta ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerini sürdürmektedirler. Onlar, dergi, kitap, broşür ve radyo yayınlarıyla Hıristiyanlığı tek kurtuluş yolu olarak göstermeye

¹ Matta, 28/ 18-20.

çalışmaktadırlar. İslam'ın Hz. İsa'ya verdiği önemi de kullanarak yeterince şuurlu ve bilgili olmayan Müslümanları etkilemeye çalışmaktadırlar. Dini bakımdan yeterli eğitim almamış olan Müslümanlara İslam dini hakkında yanlış bilgiler vererek onları dinlerinden soğutmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle Hıristiyanlık telkinine uygun hale getirmeyi hedeflemektedirler.

Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin önce Türk insanını kendi dininden ve kültüründen soğutma sonra da batılı güçlerin hizmetine sunma amaçlı olduğu görülmektedir. Bunu sağlayabilmek için de misyonerler tarafından hedef kitle olarak ekonomik, sosyal ve daha birçok açıdan sıkıntıda olan ve bulunduğu bölgede kendini etnik bakımdan farklı olarak kabul eden gurupların bulunduğu bölgeler seçilmektedir. Bu tür faaliyetler, din özgürlüğünün sınırlarını aşmakta ve istimiracı proselitist çalışmalara girmektedir. İstimiracı, proselitizm ise tüm dünyada yasak olan ve insan onuruna yakışmayan bir yöntemdir.

Biz bu çalışmamızda özellikle Karadeniz Bölgesi'nde yürütülen faaliyetleri ve İstanbul'daki Ortodoks kilise ve ayazmalarındaki halkın umut ve beklentilerine yönelik faaliyetleri ele alarak Türkiye'de Ortodokslarca yürütülen misyon faaliyetlerine ışık tutmaya çalışacağız

4. TEZİN YÖNTEMİ ve KAYNAKLAR

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Ortodoks misyonerliğini ortaya koyabilmek için öncelikle tarihi kronolojik yöntem kullanılarak misyonerliğin nasıl başladığı, geçirdiği süreç ve bu günkü ulaştığı nokta açıklanmaya çalışılacaktır.

Ulaşmak istediğimiz varsayımlar doğrultusunda kaynak eserler, radyo ve televizyon programları, İnternet siteleri ve akademisyenlerin bilgi ve tecrübelerine başvurulmuştur. Ayrıca çalışmamızda gözlem tekniğine de müracaat edilmiştir. Ortodoksların, halkın umut ve beklentilerini kullanarak yaptıkları faaliyetlerden özellikle 23 Nisan 2006'da Büyükkada'da yapılan törenlere bizzat iştirak edilmiş, törene katılanlar izlenmiş, onlarla sistematik olmayan mülakatlar yapılmıştır. Yapılan faaliyetlere katılan Müslümanlarla fırsat ölçüsünde konuşularak onların duyguları öğrenilmeye çalışılmıştır. Kullandığımız bu yöntemlerle Türkiye'deki Ortodoks misyon faaliyetleri hakkında sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

5. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Misyonerlik çok geniş boyutları olan bir alanı kapsamaktadır. Bu yüzden biz çalışmamızda misyonerlikle ilgili kısa bir bilgi vermeye çalıştık. Tezimizi Ortodoks misyonerliği ile sınırlandırdık. Aslında Türkiye'deki misyon faaliyetleri sadece Ortodokslar tarafından yürütülmemekte, diğer Hıristiyan mezheplerince de sürdürülmektedir. Ancak biz çalışmamızda konuyu sadece Ortodoksların misyonerlik faaliyetleri ile sınırlandırmayı tercih ettik.

Türkiye'de Ortodokslar, Fener Rum Patrikhanesi ile faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu faaliyetler son zamanlarda daha çok Karadeniz bölgesi üzerinde ağırlık kazanmaktadır. Bu yüzden Fener Rum Patrikhanesinin siyasi misyonerlik faaliyetlerini de tezimizin kapsamına aldık.

Ele aldığımız Ortodoks misyonerliği konusu araştırılırken Patrikhane'nin çalışmaları ile birlikte Yunan kaynaklı, Pontuşuluğu canlandırma çalışmaları da tezimizin kapsamı içerisine girmektedir. Fener Patrikhanesinin daha çok siyasi içerikli misyoner faaliyetleri yanında, Ortodoks kiliselerinin halkın beklentilerini kullanarak yaptıkları faaliyetlere de tezimizin konuları arasında yer verdik.

I. BÖLÜM

MİSYONERLİK

1. Misyon ve misyonerlik kavramları:

Misyon ve misyoner kavramları Latince “missio” kelimesinden türemiştir. İngilizce ve Fransızca’da misyon (mission) ve misyoner (missionaire-missionary) şeklinde kullanılmaktadır.

Misyon kelimesi, sözlük anlamından çok geniş bir anlam ifade etmektedir. Bu kelime en geniş şekilde şöyle açıklanmaktadır: “Misyon kelimesi, sözlükte görev, yetki, vekâlet; bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife anlamına gelir. Dolayısıyla misyoner yetkili, görevli kimse; Hıristiyanlığı yaymayı vazife edinmiş, kendisini bir fikrin yayılmasına adanmış kimse demektir. Bu görev ve yetki diplomatik olabildiği gibi, dini de olabilir. Dini faaliyet ve propaganda için kendisine özel bir görev verilen din adamı, rahip ve rahibe, misyoner olarak adlandırılır.”²

Çok geniş anlamı olan “misyon” kelimesini, Hıristiyanlar tarafından; yerine getirilmesi gereken, istenen herhangi bir görev; belli bir görevle görevlendirilmiş bir takım, birlik ya da kurul şeklinde izah edenler de bulunmaktadır.³

Hıristiyan teolojisinde misyon ise, “Baba tarafından Oğul”un ve “Kutsal Ruh”un gönderilmesini ifade etmektedir. Ancak bu misyon, “ilahi misyon” olarak

² Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak yay., Ankara 1993- 381; Şinasi Gündüz-Mahmut Aydın, *Misyonerlik*, Kaknüs yay., İstanbul 2002, 27

³ Sabri Akdeniz, “Genel Olarak Misyonerlik”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 67

değerlendirilmektedir. Bu ilahi misyonun dışında bir de, İsa tarafından “Havarilere yüklenmiş görevi” vardır. Bu da Hıristiyanlarca Tanrı’nın oğlu sayılan İsa’nın insanlara yüklediği misyon olarak kabul edilmektedir. Bu anlayışı, Yuhanna İncilindeki, Hz. İsa’nın “Baba’nın beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum”⁴ sözü doğurmuştur. Misyonerler, bu söz yanında, Hz. İsa’nın “öldükten sonra dirilip” orada bulunanlara şu görevi verdiğini ve onlar da bunu yerine getirmeye çalıştıklarını kabul etmektedir: “Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları, Baba-Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeyi tutmaları için kendilerini eğitin...”⁵ Misyonerliğin üçüncü anlamı ise, günümüzdeki misyon ve misyonerlikle ilgili anlamıdır. Bu da Kilise’nin İncili, üyelerine, putperestlere, Hıristiyan olmayanlara çeşitli yöntemleri kullanarak duyurması, Hıristiyan olmayanları Hıristiyanlaştırmasıdır.⁶

Misyon ve misyonerlik; genel olarak yayılmayı amaçlayan evrensel bütün dinlerle, özel olarak Hıristiyanlıkla ilgili kelimelerdir. Bu bağlamda, kendi dini inancını ve kanaatlerini bir yerde, bir ülkede yaymaya çalışan herkese misyoner denilmektedir. Onlar, başka dinden başka inançtan ve başka düşünceden olan insanları, mensubu oldukları dine veya düşünceye kazanma gayesi ile çalışmalarını

⁴ Yuhanna, 20/ 21.

⁵ Matta, 28/ 18-20.

⁶ Abdurrahman Küçük, “Hıristiyanlıkta Misyon Anlayışı, Yeni Yaklaşımlar ve Dinlerarası Diyalog”, *Dinler Tarihi Araştırmaları III.*, Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara 2002, 358- 359

sürdürmektedir.⁷ Ancak misyonerlik kavramı, tarihten günümüze Hıristiyanların yaptığı faaliyetlerden dolayı Hıristiyanlık ile özdeş hale gelmiştir.

Hıristiyan geleneğinde misyoner ifadesi, bir kavram olarak, resmi kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hıristiyan cemaat tarafından Hıristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede, özellikle Hıristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir. Böylesi kişilerin yaptıkları faaliyetlere de misyonerlik adı verilmektedir. Hıristiyanlar misyon ve misyonerlikle ilgili olarak evangelizm, evangelizasyon, christianization ve conversiyon kelimelerini de kullanmaktadırlar.⁸ Ancak bu kavramların her birinin kendine özgü anlam alanları bulunmaktadır. Biz burada bu kavramları birer birer açıklamayacağız.

Bütün evrensel dinlerin kendilerini insanlığa arz ettikleri, bunun bir eğitim faaliyeti olduğu görüşünde olanlar da vardır. Onlar, İslam'daki tebliğ ve Hıristiyanlıktaki misyon anlayışını karşılaştırmaktadırlar. Bunu teknik olarak şöyle ifade etmektedirler: “İslam'da tebliğ, mübelliğ ismiyle anılır; Hıristiyanlıkta ise buna misyon, bunu yapana da misyoner denilmektedir.”⁹ Böyle bir karşılaştırma kesinlikle doğru bir karşılaştırma değildir çünkü tebliğ, sadece İslam'ın mesajını güzel bir biçimde muhabata açıklama anlamına gelmektedir. Tarihten günümüze yapılan misyonerlikte ise zaafı kullanma, zorlama, baskı gibi yöntemlere sıklıkla başvurulmuştur. Ayrıca, Batı ülkelerinde tebliğ'in karşılığı olarak “proclamation”

⁷ Zeki Aslantürk, “Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri”, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İst., 2004, 381-382; Tümer-Küçük, 381

⁸ Bkz. Gündüz- Aydın, 13; Ömer Faruk Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 29

⁹ Salih Tuğ, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 13

kelimesi kullanılmaktadır. Misyonerlik ise ayrı bir kavramdır. Ali Özbek'in ifadesinde olduğu gibi, Misyonerlik bir faaliyettir. Bu, İslam Dini'nde İslam'a davet olarak bilinmektedir. Tebliğ, hem Müslümanlara hem de Gayrimüslimlere İslam'ı anlatmaktır. Davet ise, Gayrimüslimleri İslam'a çağırmaktır ve bu her Müslüman'ın vazifesidir. Dolayısıyla okuma-yazma bilmeyen insanlar da davet vazifesini yapabilir. Biliyorsunuz, İslamiyet birkaç yoldan yayılmıştır ve bunlardan birisi de ticaret ve ilimdir. Bir Müslüman tavır ve hareketleriyle, karşı tarafa gösterdiği sevgi yolu ile insanları İslam'a kazandırabilir. İnsani tutum ve davranışlarla kazanılan sayısız insanlar olmuştur ve olmaktadır. Bunlar birer hakikattir. Dolayısıyla davet, hepimizin başlıca görevidir.¹⁰

Misyonerlik kavramı, kapsamı çok geniş bir kavramdır. Bu kavram her ne kadar Hıristiyanlara ait bir kavram olsa da tüm milletleri ilgilendirmektedir. Çünkü Hıristiyan misyonerliği tüm milletleri Hıristiyanlaştırmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla tüm milletler misyonerliğin konusudur. Ancak, misyonerlik konusunda misyonerliği yapan ve misyonerliğe maruz kalanların misyonerlik algılamaları doğal olarak farklılık arz etmektedir.

Hıristiyanlar, misyonerliği kendi algılamalarına göre değerlendirmektedirler. Bu yüzden günümüzde, Avrupa Birliği normlarına göre misyonerlik din özgürlüğünün çerçevesi içinde ele alınan bir kavramdır. Hıristiyanlara göre, en küçük kilisede en küçük hizmeti yerine getirmekten, ayin yönetmeye, Hıristiyan cemaatin hayır işlerinde çalışmaktan farklı din ve inançtaki insanları Hıristiyanlaştırmaya

¹⁰ Ali Özbek, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 15

varıncaya kadar yapılan her şey, yani kilise için yerine getirilen her görev, misyon kapsamına dahil edilmektedir. Bu yüzden Hıristiyan çevreler, misyonerliği kişinin inandığı dini uygulama ve diğer insanlara anlatma özgürlüğü olarak kabul etmektedirler. Bu konuda kendi aralarında mutabakat içindedirler.¹¹

Misyonerlik kavramı tarihi seyir içinde birçok değişikliğe uğrayarak günümüze gelmiştir. Hz. İsa bir peygamber olarak Allah'ın dinini tebliğ etmektedir. Onun ilk muhatapları, Yahudilerdir. Çünkü O, Matta İncilinde “Ben İsrail evinin kaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim”¹² demekte havarilerine de “Milletler yoluna gitmeyin ve Samiriyelilerin şehirlerinden hiçbirine girmeyin; fakat, daha ziyade İsrail evinin kaybolmuş koyunlarına gidin”¹³ diyerek, onları da tebliğ ve anlatmayla görevlendirmektedir.

İlk havarilerin ve cemaatlerin yaptıkları faaliyetler, sadece tebliğ ve anlatmaktan ibaret iken misyonerlik sonraları mahiyet değiştirerek siyasetin ve emperyalizmin emrine girmiştir. Misyonerler, devletlerin parçalanma ve yıkılmasında önemli rol oynamışlardır. Bu konuda Süreyya Şahin'in verdiği su örnek bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “Araplara, ‘Arap milliyetçiliği’ni aşılıyarak, Osmanlı’dan kopmalarını, hatta onu sırtından hançerlemelerini sağlayan meşhur İngiliz Lawrence, deşifre olmuş ajan-misyonerlerden sadece biridir.”¹⁴

¹¹ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 135- 136.

¹² Matta, 15/24.

¹³ Matta, 10/5-7.

¹⁴ Süreyya Şahin, “Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 147-148.

Misyonerlik çalışmaları bugün şekil değiştirmiş, insanlara Hıristiyan kültürünü benimsetme, bu sayede o ülkede emperyalist emellerin gerçekleşmesini sağlayacak ortamın yaratılması zeminine kaymış durumdadır.

Geçmişte olduğu gibi bugün de misyonerler, sadece dini duygularla hareket etmemişlerdir. Her dönemde ve her bölgede siyasi, askeri ve ekonomik amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermişlerdir.¹⁵

Hıristiyanlar, misyonun diğer insanlara iletilmesi konusunda referanslarını Yeni Ahit'te yer alan İncil metinlerinde geçen İsa'nın bazı sözlerine dayandırmaktadırlar. Fakat Hıristiyanlık tarihinde ilk sistematik misyon faaliyetleri Pavlus'la birlikte başlamıştır. Misyonerlik tarih içerisinde bir takım değişikliklere uğramış, anlam ve içerik olarak farklılaşarak günümüze kadar gelmiştir ve halen misyonerlik faaliyetleri devam etmektedir.

2. Hıristiyan Misyon Faaliyetlerinin Temel Dayanağı:

Hıristiyanlar misyonerlik faaliyetlerini temelde dört İncil'e ve Pavlus'un mektuplarına dayandırmaktadırlar. Matta İncil'indeki "İsa yanlarına gelip onlara şöyle dedi: "gökte ve yeryüzünde tüm yetki bana verilmiştir. Bu nedenle, gidin bütün ulusları öğrencim yapın; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin. Sizlere buyurduğum her şeyi tutmaları için kendilerini eğitin. Bilesiniz ki, çağın sonuna dek

¹⁵ Mustafa Erdem, "Türkiye'de Azınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 288

her gün sizlerle beraberim.” ifadeler misyonerler için temel dayanak teşkil etmektedir.¹⁶

İsa’dan sonra misyonerliği devam ettirenlerin Havariler olduğuna inanılır.¹⁷ Havarilerden sonra onların ardılları olarak diğer Hıristiyanlar bu görevi ifa etmiştir. Ancak günümüzde misyonerler kendilerine daha çok Pavlus ve öğrencilerini örnek almaktadırlar. Pavlus Hıristiyanlığı yeni bir bakış açısı ile yorumlayarak bugünkü hale sokan kişidir. Hıristiyanlar tarafından sahih sayılan metinlerde Pavlus’un, Hıristiyan oluşu şu şekilde anlatılmaktadır. Pavlus, Hıristiyanları takip edip onlara büyük işkenceler yapıyordu. Bir gün Şam’a giderken yolda bir vizyon gördüğünü, bu esnada Hz. İsa ile konuştuğunu, İsa’nın onun havarileri arasına katıldığını söyleyerek kendisinin de bir havari olduğunu iddia etmeye başlamıştır.¹⁸

Pavlus’un, insanları kendi öğretilerine inandırabilmek için adeta her şeyi caiz gördüğü ve her yolu denediği, inanıp kabul etmediği halde karşısındakileri kendi tarafına çekebilmek amacıyla onların çeşitli inanç ve değerlerini kabul ediyormuş gibi görünüp, amacını gerçekleştirebilmek için her yolu denediği anlatılmaktadır. Nitekim Yeni Ahit’te yaşamı ve seyahatleriyle ilgili olarak anlatılan şu ifadelerinde onun bu metodolojisini nasıl yürürlüğe koyduğu anlaşılmaktadır: “Ben özgürüm,

¹⁶ Matta: 28/16–20.

Hıristiyanlar başka ifadeleri de kendilerine dayanak olarak göstermektedirler. Markos 16/ 15–16: onlara şu yolda buyruk verdi: “Dünyanın dört bucağına gidin ve sevindirici Haber’i herkese yayın. İman edip vaftiz olan kurtulacak; etmeyense yargılanacak.”

Rasullerin İşleri: 1/8: “Ama Kutsal Ruh sizlere geldiğinde güçle kuşanacaksınız. Yerusalemler’de, Samiriye’de ve dünyanın en uzak köşesine dek benim tanıklarım olacaksınız.”

¹⁷ Osman Cilacı, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., 2. Baskı, Ankara 1999, 7

¹⁸ Bkz. Rasullerin İşleri; 22/ 6–16.

kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın yasasına sahip olmayan değil de Mesih'in yasası altında olan biri olarak; Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp ne edip bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum".¹⁹

Bu ifadelerde de görüldüğü gibi, Pavlus'un misyon anlayışı, muhatap aldığı insanları ne yapıp edip kazanmayı ya da Hıristiyanlaştırmayı amaçlayan ve bu uğurda gerekiyorsa her yola başvurmayı caiz gören bir anlayıştır. Bu bağlamda günümüzdeki misyonerlerin gittikleri yörelerde başvurdukları yöntemlere bakıldığında, Pavlus'un metodolojisinin temel alındığı anlaşılmaktadır.

Her ne kadar Hıristiyanlıkta misyonerlikle ilgili referanslar İncillerdeki İsa'ya atfedilen çeşitli ifadelere dayandırılıyorsa da bu ifadeler çarmıh sonrası ile ilgilidir. Sinoptik İnciller olarak adlandırılan ilk üç İncil'de, çarmıh olayı öncesi İsa'nın, mesajını, öncelikle içinde yaşadığı İsrailoğulları arasında yaymayı hedeflediği anlatılırken; İsa'nın çarmıhta ölüp gömüldüğüne ve üç gün sonra tekrar dirilip bir müddet talebeleri arasında yaşadığına inanan ve İncillerde bunu dile getiren İncil yazarları, mezardan dirilişi sonrası İsa'nın talebelerine yaptığı son konuşmasında, yalnızca İsrail halkına değil tüm uluslara gitmelerini ve onları dine çağırma görevini söylediğini nakletmektedirler.

¹⁹ Korintoslulara 1. Mektup, 9/ 19–22

Burada dikkatimizi çeken birkaç önemli noktaya değinmekte fayda vardır. Bunlardan ilki, kendi normal yaşamında İsa'nın davetine muhatap olarak İsrail halkını seçerken, çarmıh hadisesi sonrası bütün uluslara yönelmesidir. Bir diğer dikkat çekici husus ise, çarmıh öncesi yaşamında, talebelerinden insanlara gidip mesajı bildirmelerini isteyen İsa'nın çarmıh sonrası konuşmasında onlardan diğer insanları öğrencileri olarak yetiştirmelerini, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz etmelerini istemesidir. İncillerin bu anlatımında, açıkça, mesajın insanlara iletilmesine yönelik yaklaşımlarda bir gelişim görülmektedir. Buradan şu sonuca ulaşmak mümkündür. İlk cemaat, inanmayanlara yönelik faaliyetlerinde, daha çok onlara kendi inançlarını anlatma ve kendilerini ifade etme amacı güderken, sonraki dönem cemaatleri ise diğer insanları kendi dinlerine döndürme hedefi taşımışlardır.

3. Misyonerliğin Tarihi Gelişimi:

Misyonerlik kavramı, genel bir anlam ifade etmesine rağmen günümüzde; Hıristiyanlıkla özdeş hale gelmiştir. Dolayısıyla misyonerlik denilince ilk akla gelen Hıristiyanlık propagandası olmuştur. Bu nedenle Hıristiyan misyonerliğinin tarihçesine bakmamız faydalı olacaktır.

Hız. İsa'nın başlangıçta, dini yayma idealinin olması çok normaldir. Çünkü bu din, evrenseldir. Gayesi de doğru yoldan ayrılmış insanları doğru yola davet etmektir. Hız. İsa, akla uygun hak dini, tevhit dinini yaymaya çalışıyordu. Fakat Hız. İsa'nın tebliğ ettiği dine, onun zamanında inananların sayısı fazla değildi. Hız. İsa'dan sonra onun getirdiği dine inananlar artmış, getirdiği esaslar çeşitli vesilelerle ve birçok defa değiştirilmiştir. Hız. İsa'dan sonraki ilk asırlarda Hıristiyanlar arasında

ayrılıklar olmuş ve mücadeleler yaşanmıştır. Buna rağmen onlar, hem kendi aralarında mücadeleye devam etmişler hem de Hıristiyanlığı yaymaya çalışmışlardır.

İlk Hıristiyan misyonerleri, yukarıda da değinildiği gibi, hareket noktası olarak, Hz. İsa'nın "...gidin bütün ulusları öğrencim yapın. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin."²⁰ sözünü almışlardı. Bu söz üzerine havariler, dünyanın dört bir yanına dağılmış, Hz. İsa'nın öğrettiklerini yaymaya başlamışlardı. Bugünkü Hıristiyan misyonerleri de havarileri ilk misyonerler olarak kabul etmekte ve onların yolundan gittiklerini ileri sürmektedirler.

İlk dönemlerde Hıristiyanlığın yayılmasında önemli faaliyetler gösterenler arasında, Pavlus yer almaktadır. Pavlus; çalışma alanı olarak putperestlerle Avrupalıları seçmiş, Hıristiyanlığı onlara kabul ettirebilmek için, Hıristiyanlıktaki bazı hükümleri değiştirmiş, bazı hükümleri kaldırmış, bazılarını faaliyet gösterdiği toplumlarda var olan inançlarla değiştirmiş ve böylece Hıristiyanlığı onlara benimsetmeye çalışmıştır.

Ortaçağda da Roma imparatorluğunun topraklarında Hıristiyan propagandaları devam etmiştir. Roma imparatorluğu idaresinde yaşayan insanlar huzursuzluk içerisinde idi. İnsanlar arasında uçurumlar vardı. Bir kısım insan sefalet içerisinde iken diğer bir kısmı ise nimet içerisinde idi. Fakat hepsi baskı altında bulunuyordu. Baskı altındaki huzursuz bu halk için Hıristiyanlık tek kurtuluş ümidi haline gelmişti. İsa'nın gelip kendilerini kurtarmasını beklemeye başlamışlardı. Bu

²⁰ Matta, 28/18–20.

durum da devletle kiliseyi karşı karşıya getirmişti. Hıristiyanlığı benimseyenlerle Roma imparatorluğu arasındaki bu mücadeleler uzun yıllar devam etti.²¹

Roma İmparatorluğunda; çok büyük baskı olmasına rağmen Hıristiyanlık hızla yayılmıştı. İmparatorlar, bu durumu sürekli koruyamayacaklarını anlamaya başladılar. Nitekim M.S. 313 yılına gelindiğinde, Roma İmparatoru Konstantin, Milan fermanı ile imparatorluğundaki Hıristiyanlara din hürriyeti tanıdı. İmparator Konstantin Hıristiyanlara din hürriyeti tanıdıktan sonra Hıristiyanlar, bir devlet desteğinde, dinlerini yaymaya başlamışlardır. Hıristiyanlık, Roma hâkimiyetinde olan Şam, Mısır, Habeşistan, Yemen, Avrupa ve Anadolu'da merkezlere kavuşmuştur. Bununla beraber kendi aralarında birçok anlaşmazlıklar yaşamışlar, aralarında ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklara son vermek için de konsiller toplanmıştır.

Kaynaklarda verilen bilgilere göre, ilk toplanan konsil 325 İznik konsili olarak bilinen konsildir. Ayrılımlar, dolayısıyla konsiller birbirini izlemiştir. 451 Kadıköy Konsili ile ayrılıklar zirveye çıkmış, Monofizitler ana kiliseden kopmuştur. Böylece mücadeleler devam etmiştir.²²

Kadıköy Konsilinden bir süre sonra İslam'ın ortaya çıkması Hıristiyanlığı sarsmaya başlamıştı. Artık kendileri için Müslümanları tek düşman olarak görmeye

²¹ Süleyman Kocabaş, *Türkiye'de Gizli Tarih III Misyonerlik ve Misyonerler*, Vatan yay., İstanbul 2002, 17

²² Tümer-Küçük, 388; Ömer Faruk Harman, "Günümüzde Ortodoks Hıristiyanlık", *Dinler Tarihi Araştırmaları III.*, Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara, 2002, 187- 188

başlamışlardı. Zamanla Hıristiyanlara ait kalelerinin Türkler tarafından fethedilmesi, Anadolu'nun hem İslamlaşmış hem de Türkleşmesi Hıristiyanların kendi aralarındaki anlaşmazlıkları ve ayrılıkları bir kenara bırakarak Müslümanlara karşı ortak cephe oluşturmasıyla sonuçlanmıştı. Ardından Haçlı Seferleri başlatıldı. Yaşanan mücadeleler sonucunda Hıristiyan dünyası için büyük önem taşıyan İstanbul, 1453'te Türkler tarafından fethedilince Hıristiyanlar, silahla netice alamayacaklarını anladılar. Türkleri, dolayısıyla Müslümanları durdurabilme yollarını görüşmek için kongreler düzenlediler. Sonuçta Müslümanları içten yıkmaktan başka çare olmadığı neticesine varıldı. Bu arada hiç gecikmeden, İslam ülkelerine gönderilmek üzere Arapça'yı iyi bilen misyoner papazlar yetiştirecek okullar açıldı.²³

İngiltere'de 1646'da İngiliz parlamentosu, Hıristiyanlığın yaymak amacıyla bir cemiyet kurdu. 1662'de Vatikan'da Propaganda Bakanlığı kuruldu. Bu teşkilat, Paris'te misyoner papaz okulu açtı, sonraları bunlara yenileri eklendi. Bu teşkilatlar zamanla yeni şubeler açmaya devam etti. Bu sıralarda Protestanlık adında yeni bir mezhep ortaya çıktı. Birçok ülkede sayısı binleri bulan teşkilat kuruldu. Misyonerlik faaliyeti bakımından başta İngiltere ve Amerika ve daha sonra Fransız Katolikleri gelmektedir. 1820'lerden sonra ise sahnede Amerikan misyonerleri görülmektedir.²⁴

Günümüzde misyonerlik faaliyetleri devam etmektedir. "Misyonerler, her yerin özelliklerine göre faaliyet göstermektedirler. Türkiye'de de, Katolik, Protestan, Ortodoks, Ermeni Kilisesi gibi büyük Hıristiyan mezhepleri, kilise ve okullarıyla faaliyet göstermektedir. Bunların yanında bir yığın dini akım vardır. Ayrıca doğudan

²³ Tümer-Küçük, 388

²⁴ Tümer-Küçük, 389

gelen meditasyon, tenasüh, hulul vb. fikir, inanç ve bedeni-zihni tekniklerin arkasına sığınan veya bunları istismar eden akımlar da bulunmaktadır.”²⁵

4. Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Tarihi Gelişimi:

Türkiye’de misyonerlik faaliyetleri temelde benzer amaçlara yönelik olmakla beraber farklılıklar arz etmektedir. Bu hem mezheplerin farklılığından hem de yöntem farklılığından kaynaklanmaktadır. Ortodoks misyonerlerinin faaliyetlerini anlamak için diğer mezheplerin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir.

a. Katolik Misyonerlerin Faaliyetleri:

Katolik kilisesine göre, diğer mezheplerde olduğu gibi Kilise misyonerlikten hiçbir zaman ayrılmayacaktır. Çünkü misyonerlik temelini İncil’den almaktadır. Hıristiyan Kilise tarihi boyunca, Hıristiyanlar ve Hıristiyan kurumları İncil’in yayılması amacıyla her türlü yola başvurmuşlar, bütün dünyayı Hıristiyanlaştırma hedefi uğrunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır.

Hz. İsa ile başlayıp onun havarileri ile devam eden misyon faaliyeti Pavlus ile yeni bir boyut kazanmıştı. Hıristiyan misyon faaliyetleri tarihinde misyonla en fazla iç içe olan Pavlus olmuştur diyebiliriz. O, birçok misyon seyahati yapmış, Hıristiyan misyonunun temelini atarak Hıristiyanlığın yeni bir şekil kazanmasını sağlamıştır.

Hıristiyanlar arasında tarihi süreç boyunca 1054 yılına kadar geçen zamanda, bir takım kopmalar, farklı fikirler ortaya çıkmış bunları görüşmek üzere konsiller

²⁵ Tümer-Küçük, 388- 389

toplanmıştır. 1054 yılına gelindiğinde ise Doğu ile Batı arasında kesin bir ayrılık meydana gelmiştir. Doğu kilisesi Ortodoks, Batı Kilisesi ise Katolik adını almıştır.

Batı kilisesi misyonerlik çalışmalarına daha çok önem vermiştir. 12. ve 13. yüzyıllar Katolik Kilisesi için bir altın çağ olmuş, bu dönemde dinamik misyon faaliyetleri yaşanmıştır. Katolik Kilisesi bünyesinde birçok misyoner teşkilat kurulmuştur. “Bunlardan Fransisken, Dominikenler misyonerlik düşünce ve idealini öncelikle benimseyenler olmuştur.”²⁶ Yine Fransisken, Dominikenler ve Cizvitler önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle Cizvitler, Katolik Kilisesinin günümüzdeki misyonunu oluşturan üç alanda yani sosyal adalet çalışmaları, inkültürasyon ve dinlerarası diyalog faaliyetlerinde en aktif cemaat olarak dikkat çekmektedir.²⁷

Roma Katolik Kilisesi'nin faaliyetlerine bakıldığında sadece başka dinden olanları Hıristiyanlaştırmaya çalışmakla kalmayıp, Ortodokslara yönelik misyon faaliyetlerinde buldukları da görülmektedir. Bu bağlamda Katolik misyonerlerin iki hedefi olduğu görülmektedir. Birincisi, Doğu Hıristiyanlarını kendi bünyesine almak diğeri de Müslümanları Hıristiyan yapmaktır.

Roma Katolik kilisesinin Doğuda diğer Hıristiyanlar üzerinde yaptığı misyoner faaliyetleri yüzünden Doğu Hıristiyanları baskı altında bulunuyorlardı. Roma Katolik Kilisesinin sapkın olarak nitelendirdiği Hıristiyan gruplar, Müslüman fetihleri sonucu rahat bir ortama kavuşmuşlardı. Müslüman hakimiyeti altında

²⁶ Cilacı, 10

²⁷ Ali İsmail Günçör, *Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler*, Çağ Yay., Ankara 2004, 166

dinlerini ve adetlerini en iyi şekilde yaşamaya başladılar. Osmanlı Devleti döneminde Roma Katolik Kilisesi Müslüman Türk yönetimi altında bulunan bu gruplara sahip çıkma, onların hakkını gözetme bahanesiyle Doğu topraklarında Katolik egemenliğini tesis etmeyi amaçlamaya başlamıştı. Bu amaç doğrultusunda misyonerler devreye girdi ve bu alanda gerekli çalışmalar başlatıldı. Katolik Kilisesinin misyonerlik faaliyetleri 17. yy'a gelindiğinde Doğu Akdeniz'de altın çağını yaşamaya başlamıştı. 1800'lü yıllarda yayınlanan fermanlarla kilisenin imtiyazlarına saygı gösterilmesi gerektiği telkin edildi. Böylelikle Katolik misyonerlerin rahat bir şekilde misyon görevini yapabilecekleri bir ortam oluştu.²⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan misyonerleriyle tanışması Katolik misyonerler ile başlamıştır. XIV. Lui zamanında Fransa'ya gösterilen müsamahakâr tavrın neticesi olarak İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği'nin himayesinde Cizvit ve Fransisken misyonerler ilk önce Müslümanlar üzerinde çalışmışlar, bunda başarılı olamayacaklarını görünce Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Gayrimüslim toplulukları kendilerine çalışma alanı olarak seçmişlerdir. Bu dönemde Fransa Kralı'nın talebi üzerine evvela Cizvitler'in İstanbul'da oturmalarına izin verilmiş, daha sonra bu izin genişletilerek Selanik, İzmir ve Atina'ya yerleşip propaganda faaliyetlerinde bulunmalarına müsaade edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Cizvit ve Fransisken misyonerler en çok İstanbul, İzmir, Halep, Suriye, Filistin, Mısır, Irak, Kıbrıs ve Orta Yunanistan'da faaliyet göstermişlerdir.

²⁸ Mehmet Aydın, "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğinin Dünü Ve Bugünü", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 105

Katolik misyonerler, Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Yezidiler ve Yahudiler üzerinde çalışmışlardır. Kiliseler, okullar ve sair eğitim kurumları, sağlık ve sosyal yardım kuruluşları açmışlardır. Fakir ve kimsesiz çocuklardan yaşlılara kadar özellikle yardıma muhtaç insanları kendilerine ilgi alanı olarak seçmişlerdir. Bu şekilde insanları kendi dinlerine çevirme yolunu takip etmişlerdir. Her zaman Fransa'nın siyasi ve maddi desteği de arkalarında olmuştur.

Katolik misyonerler Osmanlı İmparatorluğunda büyük bir serbestlik içerisinde idiler. Bu serbestlik, Katolik olmayan diğer Hıristiyan ülkelerde kendilerine sağlanmıyordu. Ömer Turan, bir Cizvit misyoneri olan Emile Lagrand'ın bu konuda söylediği şu dikkat çekici ifadelerle bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: “Gönül isterdi ki, Katolikler, Osmanlı Padişahı'nın ülkesinde olduğu gibi İngiltere ve Hollanda'da da rahat ve serbest olsunlar.” O, “1830 yılında Yunanistan'ın Rusya'nın desteğiyle bağımsızlığını kazanması ve devletinin kurulması esnasında Fransa'nın bu yeni devleti tanımak için ileri sürdüğü şartın, Yunanistan'daki Katolik papazlarının, yeni Yunan yönetiminde Osmanlı döneminde olduğu kadar serbest olmaları”nı istemesini de bir başka örnek olarak göstermiştir.²⁹

Osmanlı İmparatorluğundaki misyonerlik faaliyetlerini 14. yy'a kadar geri götürebileceğimiz Katolik Kilisesi, öncelikli hedef olarak Doğu Hıristiyanlarını kendine bağlamayı seçmişti. Özellikle açtıkları okullardaki misyonerlik faaliyetleri sayesinde diğer Hıristiyan mezheplerine mensup birçok Hıristiyan Katolikliği benimsemiştir.

²⁹ Bkz. Ömer Turan, *Misyonerlik ve Misyonerler*, www.turkatak_gen_tr, 07.03.2005

19. yy'a gelindiğinde Osmanlı Devletinde çok büyük gelişmelere sahip olan Katolik Hıristiyan teşkilatlarından bazıları bugün hala faaliyetlerine devam etmektedirler.

Sonuç olarak, İstanbul'un fethinden önce olduğu gibi fetihten sonra da Osmanlı Devleti topraklarında Katolik propagandası devam etmiştir. Uzun yıllar süren çalışmalar sonucu, önce Doğu Kilisesi mensupları Katolik yapılmış ardından da bölge insanı üzerindeki faaliyetler sürdürülmüştür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada meydana gelen değişimler Kilise'yi yeni bir problemle karşı karşıya getirmiştir. 20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren bağımsızlığını kazanan sömürge ülkeleri, daha önce kilise tarafından gerektiğinde siyasi güçleri kullanarak kendilerine uygulanan Latin karakterli misyon faaliyetlerine tepki göstermişlerdir. Böylece Kilise bir misyon krizine girmiştir.³⁰

Papa XXIII. John, Kilise ile dünya arasındaki uçurumu görerek yeni bir Genel Konsil toplamaya karar vermiştir. Papa Konsil'in hedefini, "bütün Hıristiyanları birleştirmek ve Hıristiyan manevi mutluluğunu sağlamak" olarak açıklamıştır.

II. Vatikan Konsilinde (1962–1965) Katolik Kilisesi hem kendi mensuplarına, hem diğer Hıristiyanlara hem de diğer dinlerin mensuplarına diyalog ve işbirliği çağrısında bulunmuştur. Katolik kilisesi bu konsille daha önceki dışlayıcı yaklaşımından vazgeçerek kapsayıcı bir tutum takınmıştır. Bütün insanları

³⁰ Ali İsmail Güngör, *Vatikan Misyon Ve Diyalog*, Alperen Yay., Ankara 2002, 247

hedeflediğini, Hıristiyan olmayanları dışlamanın bir manası olmadığını ifade etmiştir. Kilise kendi mensuplarını bütün dinleri ve kültürleri yakından tanımaya, kültürlerini öğrenmeye ve Hıristiyan mesajın bu kültürler içindeki parçalarını keşfetmeye çağırmıştır. Konsil’de ayrıca İncil’in mesajını insanlara ulaştırma sorumluluğunun sadece ruhban sınıfına ait olmadığı, laik halkın da havarilik sorumluluk ve yetkisinin bulunduğu beyan edilmiştir. Katolik Kilisesi, Hıristiyan mesajı bütün insanlara ulaştırma misyonunda kendi mensuplarına seviyelerine göre sorumluluk yüklemiştir.

Roma Katolik Kilisesi, Papa XXIII. John’un ifadesiyle çağın ayırt edici özelliğini yakalamıştır. Hıristiyan mesajın bütün insanlara ulaştırılmasında diyalogu en uygun yol olarak seçmiştir.³¹

Katolik Kilisesinin, diyalogu, misyon faaliyetlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak görmekte ve diyalog çağrıları vasıtasıyla faaliyetlerine meşruluk kazandırmaya çalışmaktadırlar. Ali İsra Güngör bu durumu şu şekilde belirtmektedir: “Katolik Kilisesi hem Konsil öncesi girdiği misyon krizini atlatma hem de dünyaya yeni mesajlar verme yolu olarak “Diyalog”u seçmiştir. Katolik Kilisesi’nin II. Vatikan Konsili’nden sonra “misyon”unu icra etmek için seçtiği diyalog misyonerliğe bir alternatif değil, Kilise misyonunu oluşturan bütün faaliyetlerin tamamlayıcı bir parçasıdır. Diyalog çağrıları vasıtasıyla faaliyetlerine meşruluk kazandırmaya çalışan Katolik misyonerler, Hıristiyanlığı yaymak istedikleri ülkedeki insanların dinî inançlarını, siyasî, kültürel ve ekonomik problemlerini tespit ederek

³¹ Güngör, 248

ona göre misyonerlik yöntemleri belirlemektedirler".³² Bu yöntemlerden biri inkültürasyondur. Günümüzde Katolik Hıristiyanlar, Protestanlar gibi bire bir Hıristiyanlaştırmadan daha çok diyalog çalışmalarına ve inkültürasyon faaliyetlerine ağırlık vermektedirler.

b. Protestan Misyonerlerin Faaliyetleri:

Türkiye’de Protestanların faaliyetlerine geçmeden önce Protestanlığın ortaya çıkışı ve geçirdiği sürece kısaca bakmak faydalı olacaktır. Çünkü Protestan misyonerliği, tabiatı gereği diğer Hıristiyan mezheplerinin yaptığı misyonerliğe göre farklılık arz etmektedir.

16. yüzyıldan itibaren, başta ünlü Martin Luther olmak üzere reformistler, bazı yeniliklerin yanı sıra kilisenin siyasal/dünyevi bir güç olmasını sorgulamaya başladılar. Luther ve arkadaşlarının hareketi, aslında Hıristiyanlıkta reformdan çok bir öze dönüş hareketiydi; çünkü dinde temel referans olarak kutsal kitabı kabul eden bu reformistler, bazı konularda Pavluscu çizginin esas alınmasını öngördüler. Reformistler kilisenin ve Papalığın dünyevi iktidar iddiasını reddetmekteydiler. Sonuçta Protestanlık olarak adlandırılan bir gurup, Hıristiyanlıktan koştı. Dolayısıyla Roma Kilisesinin dinsel ve siyasal tavrının savunucusu ve yayıcısı olan Katolik misyonerlerin faaliyet alanlarına bir muhatap kitle, Protestanlar eklenmiş oldu. Protestan hareket de Hıristiyanlığın siyasallaşma sürecinden bağımsız değildi. Bir yandan Tanrı adına iktidarı elinde bulundurduğunu iddia eden Papalığa karşı çıkarken diğer yandan Tanrı adına iktidarın kilise dışı siyasal egemenlere verilmesi

³² Güngör, 250

gerektiğini savundular. Böylece kilise dışı iktidarlar merkezli bir din anlayışını ön plana çıkardılar. Katolisizmin Papalığın hegemonyasını arkasına almaktaydı, Protestanlık da, başta Alman Prensleri ve derebeyler olmak üzere, çeşitli Avrupa siyasal güçlerini arkasına aldı. Protestan akım içerisinde yer alıp teşkilatlanmış kiliseler kısa zamanda kendi anlayışları doğrultusunda bir misyon ve misyonerlik kurumu oluşturdular.³³

Oluşan misyonerlik kurumu içerisinde yer alan Protestan misyonerler tıpkı Katolik misyonerler gibi, Hıristiyan olmayan muhataplarla birlikte gerek Katolikleri gerekse diğer Hıristiyan guruplarını hedef aldılar. Kendi siyasal- sosyal anlayışlarını ve bu çerçevede oluşturdukları din yorumlarını diğer bölgelere taşımayı amaç edindiler.

İlerleyen dönemlerde Katolik misyonerler gibi Protestan misyoner kuruluşlarının da önemli hedefi, başta Ortadoğu ve Doğu Avrupa olmak üzere çeşitli yörelerde ve genellikle Müslümanların siyasal egemenliği altında bulunan doğu Hıristiyanları oldu. Özellikle sömürge dönemlerinde, farklı Hıristiyan grupların Protestanlaştırılması amacıyla çeşitli Protestan ülkelere mensup misyonerler yoğun bir uğraş verdiler.³⁴

Hıristiyan- Müslüman ilişkileri tarihine baktığımızda, İslam'ın ortaya çıktığı ve hızla yayıldığı dönemlerde Hıristiyanların Müslümanlara karşı ciddi misyonerlik faaliyetleri içinde olmadığını görüyoruz. Çünkü bu dönemde Müslümanlar güçlü

³³ Gündüz-Aydın, 32

³⁴ Gündüz-Aydın, 33–34

Hıristiyanlar da güçsüzdü. Bu nedenle onlar ancak Müslümanlara karşı savunmacı bir tutum takınarak daha fazla Hıristiyan'ın Müslüman olmasını engellemek için çaba sarf etmişlerdir. Müslümanların her yönden güçlü oldukları bu dönemde Hıristiyan misyonerlerin Müslümanları Hıristiyanlaştırmaya yönelik çabalarından çok, İslam'a karşı kendi cemaatlerini bir arada tutabilmek ve Müslümanların otoritesi altında yaşayan farklı Hıristiyan grupları kendi kiliselerine çekmek yönünde faaliyetleri olmuştur. Bu arada çeşitli İslam ülkelerine seyahatler yapan belirli Hıristiyan tarikatlarına mensup keşişler ve Hıristiyan seyyahlar, İslam'a karşı mücadele edebilmek amacıyla İslam'ı ve kendilerine göre İslam dininin eleştirebilecek zayıf yönlerini öğrenmeye çalışmışlardır. 11. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Haçlı seferleri, Batı Hıristiyanlığının Müslümanlara ve onların inançlarına yönelik apolojik ve düşmanca tavır ve tutumlarını zirve noktaya ulaştırmıştır. Bilindiği üzere Papa II. Urban'ın Hıristiyanları haçın etrafında toplanarak İsa'nın yaşadığı ve tebliğ faaliyetinde bulunduğu Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almaya çağırmasıyla başlar ve sıra toplam sekiz haçlı seferi düzenlenir. Papa II. Urban'a göre Kudüs Müslümanların elinde kalmaya devam ettiği sürece Hıristiyanların orayı ziyaretleri, yani hac ibadetlerini hakkıyla yerine getirmeleri ve İsa'nın tekrar gelmesi mümkün değildi. Bu nedenle Hıristiyanlar Kudüs'ü tekrar ele geçirmekle hem hac ibadetlerini daha kolayca yerine getirebilecekler hem de İsa'nın gelişini kolaylaştırmış hatta çabuklaştırmış olacaktı.³⁵

Coğrafi keşifler, ardından Fransız ihtilali sonrası güç dengesi Batı lehine zirveye ulaşıncı Müslümanlara misyonerlik faaliyetleri de hat safhaya ulaşmıştır.

³⁵ Gündüz- Aydın, 69- 70

Misyon kuruluşlarının faaliyetleri sömürgeci güçlerle birleşince ve misyonerler de sömürgeci güçlerin imkânlarından yararlanınca Müslümanları Hıristiyan yapma konusunda değil de onları kendi dinlerinden ve kültürlerinden uzaklaştırma konusunda oldukça başarılı oldukları söylenebilir. Hıristiyan Batı Medeniyetinin girdiği kültür emperyalizminin etkin olmasını sağlayan en önemli faktör kitle iletişim araçlarıdır. Misyonerler insanlara ulaşabilmenin en iyi yolunun kitle iletişim araçlarını kullanmak olduğunun bilincindedirler. Bu sayede de milyonlarca insana ulaşabilmişlerdir.³⁶

Hıristiyan misyonerler, Müslüman ülkelerde çeşitli kurumlarda yürüttükleri faaliyetlerle Hıristiyan inançlarını Müslümanlara benimsetmeye çalışmışlardır. Başta eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere her türlü sosyal işlere el atmışlar, Müslüman ülkelerde çeşitli okullar ve hastaneler kurmuşlardır. Bunların dışında da bazı kurumlar oluşturmuş, çalışma alanları belirlemişlerdir. Gazete ve dergiler, kiliseler, televizyon ve radyo istasyonları, dernek ve vakıflar Protestanların oluşturdukları misyon kuruluşlarıdır. Belirledikleri çalışma alanları ise, dua toplantıları, gazete ilanları, gençlik grupları, İncil kursu, internet kafeler ve kitapevleri, kamplar ve geziler, kitap fuarları, maddi yardımlar gibi konulardan oluşmaktadır.³⁷

Misyonerler bütün bu alanlarda yaptıkları çalışmalarla misyonerlik faaliyetlerine üç aşamalı bir amaç belirlemişlerdir. Bu aşamalar şu şekildedir: öncelikle, Hz. İsa'ya inananların sayısını artırmak; ikinci aşamada buldukları

³⁶ Gündüz-Aydın, 75

³⁷ Mustafa Numan Malkoç, "Türkiye'de Protestan Misyonerliği", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, 181-191

ülkelerde kiliseler dikmeden veya diktikten sonra, kiliseleri yaşatacak elemanlar bulmak ve bunun için o ülkenin aydınlarının eserlerine ve kültürlerine Hıristiyanlık unsurlarını sokmak; üçüncü aşamada ise, Batı medeniyetinin gelişmişliğinin sebebi olarak Hıristiyanlığı göstermek ve Batı medeniyeti ile Hıristiyanlığı aynı göstermek.³⁸

Misyoner okulları açan misyon teşkilatlarının öncelikli hedefi açtıkları bu okullarda okuyan Hıristiyan olmayan öğrencileri Hıristiyan yapmak değil, onları mümkün olduğu kadar kendi dinsel inançlarından ve kültürlerinden soğutarak gelecekte onları mensubu oldukları ülkelerin önemli kurumlarının başına getirerek kendi çıkarlarını korumaktır. Bir bakıma bu okullarda batı eğitim sistemi doğrultusunda eğitim gören yöneticiler aracılığıyla üçüncü dünya ülkelerini batılı Hıristiyan devletlerin sömürüsü altında tutmaktır.

Müslüman ülkelere yönelik Protestan misyonerliği 19. yüzyılda başlamış, sonrasında da artarak devam etmiştir. 20. yüzyılda Hıristiyan olmayan toplumlara Hıristiyanlığı yaymak amacıyla ABD, İngiltere, İskoçya, Hollanda gibi Protestan nüfusun yoğun olduğu ülkelerin misyonerlere destek vermesiyle çok sayıda misyon merkezi oluşturulmuştur. Ancak Anadolu'da Protestan Misyonerliğinin sistemli bir şekilde yapılması 20. yüzyılda gerçekleşmiştir.³⁹

³⁸ Mustafa Erdem, "Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetleri", Dinler Tarihi Araştırmaları, C. I, Nisan 1999, 13

³⁹ Malkoç, 192

Osmanlı Devleti Tarihi'nde 19. yüzyıl, misyoner faaliyetleri açısından “altın çağ” olarak değerlendirilir. Çünkü bu yüzyılın başlarından itibaren Protestan misyonerleri Türkiye’de faaliyete başlamışlardır. Faaliyetlerin giderek artması ve erken dönemlerde başlamış fakat sonra zayıflamış Katolik ve Ortodoks misyoner faaliyetleri de “Protestanlarla rekabet” sebebiyle yeniden canlanmıştır. Ardından, 19. Yüzyıl dünyada emperyalizmin, Büyük Devletlerarası rekabetin iyice hızlandığı bir zaman dilimi olmuş, bu yarışta misyoner faaliyetlerinden de faydalanma ve nüfuz alanı olarak görülen alanlar misyonerlerin yoğun olarak kullandıkları alanlar haline gelmiştir.

Protestan misyonerler ilk zamanlarda ayırım yapmadan propagandalarını yürütürken sonraları çalışmalarını Ermeniler üzerinde yoğunlaştırmışlar ve kısmen başarılı da olmuşlardır. Yerli Hıristiyan Kiliselerinin tepki ve engellemelerini de batı ülkelerinin, özellikle de İngiltere ve ABD’nin destekleriyle aşmışlardır.⁴⁰

Misyonerler, Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıkları kullanarak bu devleti yıkmak için gayret göstermişler ve bunda başarılı da olmuşlardır. Fakat Anadolu’yu tamamen işgal edip Hıristiyanlaştırmamışlardır. Ancak bu amaçlarından hiç vazgeçmemişlerdir. Günümüzde Türkiye’de yeni azınlıklar aramak ve yaratmak çabası içerisindeyler.⁴¹

Protestan misyonerler 20. yüzyılda eğitim ve sağlık alanlarında önemli çalışmalar yapmışlar, onlarca okul ve hastane kurmuşlar, buralarda binlerce eğitimci

⁴⁰ Malkoç, 192

⁴¹ Erdem, “Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyoner Faaliyetleri”, 289

ve doktor misyoner olarak çalıştırılarak propaganda için birçok kişiye ulaşma fırsatı bulmuşlardır. 1863'te faaliyete geçen Robert Kolej bunun en güzel örneğidir.

20. yüzyılda Balkanlar ve Ortadoğu'da önemli değişiklikler gerçekleşmiş, yeni oluşan devletlerin kurulma aşamasında, misyonerlerin de dolaylı etkileri olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise Protestan misyonerleri bazı engellerle karşılaşmışlar, okulları ve hastaneleri kapatılmış, göçler nedeniyle ülkedeki nüfusları azalmıştır. I. Dünya Savaşı yılları, Milli Mücadelenin başarıyla kazanılması, tehcir, mübadele ve milli bir devlet kurulmasıyla Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin bir durgunluk içerisinde girdiğini görüyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında misyoner okullarının büyük bir kısmı kapanmış, misyonerler uygun bir "çalışma zemini" bulamadıkları için ülkelerine geri dönmüşlerdi. 1928 yılında Bursa Amerikan Kız Koleji'nde Müslüman kızların Hıristiyanlaştırılmasının ortaya çıkarılmasından sonra bu okul da Atatürk'ün emriyle kapatılmış ve misyonerlerin çalışma şartları çok zorlaşmıştır.⁴² Duraklama dönemine giren Protestan Misyonerler kısa sürede kendilerini toplamışlar ve 1960'lardan sonra çalışmalarını her geçen gün artırarak sürdürmüşlerdir. 20. yüzyılın son çeyreğinden günümüze Kadar yapılan uluslararası antlaşmalar, ülkemizin içerisine düştüğü ekonomik kriz, teknolojinin gelişmesi ve tabii afetler gibi etkenler misyonerlerin işine yaramış ve propaganda çalışmalarında onlara yardım etmiştir.

⁴² Bkz. Ömer Turan, *Misyonerlik ve Misyonerler*, www.turkatak_gen_tr, 07.03.2005

Ancak, geçen iki yüzyıla baktığımızda misyonerlerin bu kadar yoğun ve gayretli çalışmalarına rağmen, dini açıdan hedefledikleri başarıya ulaşamadıklarını görmekteyiz.

Osmanlı topraklarına ayak basan ilk Protestan misyoner, İngiliz Church Missionary Society'e bağlı bir papazdır ve 1815 yılında Mısır'a gönderilmiştir. 1820 yılında ise 'American Board of Commissioners for Foreign Missions' adlı Amerikan Protestan misyonerlik kuruluşuna bağlı iki misyonerin İzmir'e geldiklerini görülmektedir. Başlangıçta hedefleri Yahudileri Protestanlaştırmak idi. Kısa bir süre sonra bunun imkânsızlığı görülmüş ve Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Gayrimüslimler esas çalışma alanı olarak seçilmiştir.⁴³

İstanbul'da ilk Protestan Kilisesi 1846 yılında açılmıştır. 1850 yılında ise Sultan'ın fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Protestanlar müstakil millet statüsünü almışlardır. Dönemin İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Lord Stratford Canning'in, Protestanların bu statüye kavuşmalarında tartışmasız bir rolü olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki faaliyetlerinde Amerikan elçiliği ve konsoloslukları açılana kadar İngiliz elçiliği ve konsoloslukları kendilerine destek çıkmıştır.⁴⁴

Osmanlı Devletinde Protestan misyonerlerin Gayrimüslim azınlıkların milliyetçilik hareketlerinde önemli tesirleri olmuştur. Gittikleri yerlerde bulunan

⁴³ Malkoç, 164

⁴⁴ Bkz. Ömer Turan, Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri, <http://www.turksam.org.>, 07.03.2005

azınlıkların dillerini öğrenmişler, evvela o dillerin gramerini tespit etmişler, o dillerde neşriyat yapmışlar, İncil'i onların dillerine çevirmişler, onların dillerinde ve İngilizce ders veren okullar açmışlar, okullarında o toplumların liderlerini yetiştirmişler, o toplumlara dünyaya tanıtmışlardır.

Osmanlı Devletinin son dönemlerindeki Protestan misyonerliğine baktığımızda, o dönemde de günümüzde olduğu gibi ev kiliselerinden, sokaklarda İncil ve kitap dağıtılmasına, misyonerlerin aileleri ile birlikte misyonerlik yapmalarından, batılı devletlerden destek almalarına ve yerli halkın geleneklerine uyum göstermelerine kadar birçok benzer yöne rastlamaktayız. Fakat bunun yanında misyonerlerin kullandığı bazı yöntemlerde değişiklikler de olmuştur. Yukarıda değinildiği gibi günümüzde özellikle kitle iletişim araçları yoğun olarak kullanılmaktadır.⁴⁵

Hıristiyan Batı Kültürü özellikle film ve sinema sektörüne yatırım yapmaktadır. Çünkü onu, kültür emperyalizminin bir aracı olarak görmektedirler. Onlar üstün teknoloji kullanarak çekilen filmlerle başka toplumlara etkileyerek batı kültürüne özendirmeyi amaç edinmişlerdir. Bu filmlerde kilise, papaz, haç işareti gibi Hıristiyan kültürünü yansıtan semboller az ya da çok mutlaka yer almaktadır.

Osmanlı Devletinde kurmuş oldukları okul ve hastane gibi kurumların yerini, sesli ve görsel yayınlar ile internet almıştır. Osmanlı Devletinde Müslümanlar arasında başarısız olduğu için Ermeniler üzerinde yürütülen misyonerlik

⁴⁵ Malkoç, 192

günümüzde Müslümanlara yönelik olarak sürdürülmektedir. Mustafa Numan Malkoç, “bunun sonucunda önemli sayıdaki Müslüman genci son yıllarda Protestanlığı kabul ettiğini, ancak yapılan araştırmalara göre Hıristiyanlığı kabul ederek Protestanlaşanların tamamına yakını, önceden sadece nüfus kâğıdında Müslüman yazan, İslam hakkında olumlu bir fikri olmayan; ateist bir hayat sürerken düştükleri bunalım sonucunda misyonerlerle karşılaşmış ve Hıristiyanlığı kabul etmiş kişiler” olduğunu belirtmiştir.⁴⁶

⁴⁶ Malkoç, 193

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ORTODOKS MİSYONERLİĞİ:

Hıristiyanlık her ne kadar misyonerlikle özdeş bir din ise de her Hıristiyan mezhebinin kendine özgü misyonerlik anlayışı olduğu da kuşkusuzdur. Hıristiyan mezheplerinin misyonerlik anlayışı genellikle kilise yapısına bağlıdır. Bu yüzden Türkiye'deki Ortodoks misyonerliği konusunu ele almadan önce Ortodoks kilisesi'nin yapısı hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Tarih boyunca Hıristiyanlık, diğer dinlerde olduğu gibi, birçok cemaatlere, kiliselere veya mezheplere ayrılmıştır. Bu bölünmelerin temelinde ise dini dogmaların farklı yorumlanması, dini uygulamalardaki farklılıklar, siyasi rekabet ve temsil yetkisi gibi nedenler yatmaktadır.

Hıristiyan tarihinde, Doğu ve Batı Kiliseleri arasındaki çekişmeler sonucu 1054'te yaşanan bölünmenin ardından, Katolik ve Ortodoks mezhepleri ortaya çıkmıştır. Doğu'da kalan, Monofizit anlayışı benimseyen ve papalığın otoritesini kabul etmeyen kiliseler Ortodoks kiliseler olarak nitelendirilmiştir.

Ortodoks mezhebinin en önemli özelliklerinden birisi de Kilise'de yönetim anlayışıdır. Ortodoks Kilisesinin yönetim anlayışı, pentarşi (beşbaşı) yönetim anlayışına dayanmaktadır.

Ortodoks Kilisesi, Kilise'nin yönetimini tarihi ve dini olarak öne çıkan merkezlere göre belirlemiştir. Bu anlayışa göre, Hıristiyanlığın beş önemli merkezi

vardır. Bunlardan birincisi Roma, İkincisi İstanbul'dur. Ardından İskenderiye, Antakya ve Kudüs gelmektedir.⁴⁷

Ortodokslara göre, Roma kendisini diğer Patriklikler üzerinde otorite olarak kabul ettirmek isteyerek pentarşi anlayışını bozmuştur. Pentarşi anlayışında bir merkezin kendini diğerleri üzerinde otorite gibi görmesinin yeri yoktur. Roma bunu denemiş, ancak bunu başaramamıştır. Ortodoks kiliseler bu anlayışa sadık kalmışlardır. Onlar arasında İstanbul Patriği eşitler arasında birincidir. İstanbul da Türklerin hâkimiyetine girmesiyle yeni bir merkez aranmaya başlanmış, bu merkez Moskova olarak kabul edilmiştir. 1589'da da Moskova Kilisesi Patriklik düzeyine çıkarılmıştır. Moskova Patrikliği güç kazanmaya devam etmiş, Ortodoks Hıristiyanlar arasında önemli bir konuma gelmiştir. Fakat misyonerlik yapacak durumda değildir. Misyonerlik yapacak durumda olamamasının sebebini Yorgo Benlisoy şöyle ifade etmektedir: “Çünkü Moskova Patrikliği kendisi misyonerlerin hedefi durumundadır. Batı ülkelerinden gelen misyonerlerin faaliyetlerine engel olmaya çalışarak, kendi coğrafyasındaki Ortodoksları bir arada tutmaya ve üzerindeki etkinliğini artırmaya gayret göstermektedir.”⁴⁸ Moskova Patrikliğinin güçsüz duruma düşmesi, Rusya'nın uzun yıllar Komünist ve ateist idare ile yönetilmesinden kaynaklanmıştır. Günümüzde Rusya, güçlenmeye başlamıştır. Buna paralel olarak Moskova Patrikliği de güçlenmekte ve etki alanını genişletmeye çalışmaktadır.

⁴⁷ Eroğlu, 137- 138

⁴⁸ Yorgo Benlisoy, “Günümüzde Fener Rum Ortodoks Kilisesi”, *Dinler Tarihi Araştırmaları III.*, Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara 2002, 3; Eroğlu, 138

Ortodoks dünyasında etkin olan merkezlerin bir diğeri de Fener Patrikhanesi'dir. Kuruluşu Bizans dönemine kadar uzanan Patrikhane'nin siyasi faaliyetleri 1453'ten sonra Fatih'in Rum-Ortodoks cemaatini teşkilatlandırıp, başlarına Patrik seçtirerek "millet başı" statüsüyle hem ruhani hem de sosyal alanda yetkiler vermesiyle başlamaktadır.⁴⁹

Patrikhane kendisine sağlanan yetkileri, Osmanlı İmparatorluğunun duraklama ve gerileme dönemlerinde bu devlete karşı bir silah olarak kullanılmıştır. Kilise cemaatinin milli duygularını körükleyerek, Yunan- Rum milliyetçiliğinin temsil odağı olmuştur. Patrikhanenin yetkileri Lozan Antlaşmasından sonra sınırlandırılmıştır. Görevi Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kurumu olarak, Türkiye'de kalan Rum azınlığın dini hizmetlerini yerine getirmektir. Fakat yaptığı faaliyetler bunun çok üzerindedir. Osmanlı döneminde, sadece ülke sınırları içindeki Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde egemen durumda olan Patrikhane, günümüzde, ABD'den Avrupa'ya, Yeni Zelanda'ya kadar geniş bir alandaki Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde ruhani egemenlik kurmaya çalışmakta, ABD ve AB'den de destek görmektedir. ABD ve AB, kendi hükümlerlik alanı olarak gördükleri yerlerdeki kontrolü Fener Patriği aracılığıyla sağlamak istemektedirler.⁵⁰

İslam tarihi dikkate alındığında ise, Müslümanlar İslami prensipler çerçevesinde, egemenlikleri altındaki halkları Müslümanlaştırmayı değil, inandıkları prensipleri onlara tebliği ön plana çıkarmışlardır. Bu nedenledir ki yüzlerce yıl

⁴⁹ Bkz. Kenan Erzurumlu, "Patrikhane ve Pontuşçuluk", *Misyonerlik ve Pontuşçuluk*, Samsun Türk Ocakları Şubesi yay., yayın yeri ve yılı yok, 83

⁵⁰ Eroğlu, 138

Osmanlı hâkimiyetinde kalan birçok yer Hıristiyan kimliğini kaybetmemiştir. Çünkü Müslümanlar, egemenlikleri altında yaşayan Gayrimüslimlere İslam'ı tebliğ ile birlikte, geniş bir hoşgörü ve inançlarına saygı göstermişler, Müslümanlaşmaları konusunda zorlamamışlardır. Fakat bu rahatlığı suiistimal eden Gayrimüslimler egemenlikleri altında buldukları devletlere zarar vermişlerdir. Bu durumu Süreyya Şahin şu şekilde ifade etmektedir: “En rahat dönemlerini Müslüman Devletlerin hâkimiyeti altında geçiren Hıristiyanlar, bu devletlerin zayıfladıkları dönemlerde kendilerine sağlanan yetkileri de kullanarak bu devletlere zarar vermişler, buldukları bölgelerdeki insanları Hıristiyanlaştırmak için her türlü fırsatı kullanmışlardır. Osmanlı Devleti de birçok Müslüman devlet gibi Müslüman olmayanlara karşı müsamahalı davranmış, dini değerlere saygılı olmuştur. Osmanlı Devleti, hiçbir zaman İslamlaştırma politikası takip etmemiştir. Hıristiyan tebaaya sağlanan dini ve kültürel serbestlik sayesinde yüzyıllarca, birer millet olarak devam etmişlerdir.”⁵¹

Osmanlı Devletinden bu yana devam eden misyonerlik faaliyetleri, Devlet içinde yaşayan insanlar arasında düşmanlık tohumları atıp yeşertmiştir. Bu nedenle farklı mezhep ve dinden olan insanlar arasında düşmanlıklar ve çatışmalar yaşanmıştır. Osmanlı Devletinin yıkılmasında da misyonerlik faaliyetlerinin büyük etkileri olmuştur.⁵²

⁵¹ Süreyya Şahin, “Osmanlı Devletinin Hıristiyanlarla Münasebetleri”, *Asrımızda Hıristiyan – Müslüman Münasebetleri*, İstanbul 1993, 111–122

⁵² Erdem, “Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri”, 288-289

Osmanlı Devleti döneminde kendilerine sağlanan kolaylıklar sayesinde misyonerlik faaliyetlerini çok rahat sürdüren Hıristiyanların, kurtuluş savaşı yıllarında özellikle Doğu ve Güney’de yaptıkları çalışmalar, kendilerini etnik bakımdan azınlık olarak hisseden grupların devlet düşmanlıkları ile sonuçlanmış, o dönemde devletin önemli kayıplar vermesine neden olmuştur.

Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinin sadece dini içerikli olmaması, siyasi yönünün ön planda tutulması nedeniyle, bu faaliyetlerin Türkiye’ye ağır siyasi faturalar çıkardığını bilmekteyiz. Günümüzde özellikle Fener Rum Patrikhanesinin faaliyetlerinin siyasi sonuçlarına şahit olmaktadır.

1. Fener Rum Patrikhanesi ve Çalışmaları:

Fener Patrikhanesi’nin kuruluşunun Bizans dönemine kadar uzanmakta olduğu ve siyasi faaliyetleri ise 1453’ten sonra başladığından yukarıda bahsetmiştik.

Fener Patrikhanesinin yaptığı bazı faaliyetleri misyonerlik kapsamına girmektedir. Patrikhane Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda kendisine çizilen sınırları aşarak tarihi misyonunu devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu değerlendirmenin daha açık olarak ortaya konabilmesi için Fener Patrikhanesi’nin geçmişi ile ilgili bilgi vermek gerekmektedir.

İstanbul fethedildiğinde boş olan Patriklik makamı, Fatih Sultan Mehmet’in isteği üzerine dolduruldu. Seçilen Patrik, Osmanlı Devleti sınırları içindeki Ortodoks

cemaati üzerinde yetkili kılındı, kendisine “millet başı” statüsü verildi. Kurulan bu sistem Tanzimat dönemine kadar devam etti.⁵³

Tanzimat dönemine gelindiğinde ise Gayrimüslim cemaatler ile ilgili nizamnameler hazırlanarak yeni düzenlemelere gidilmiştir. Rum Patrikliği ile ilgili nizamname ile Patrik seçimi belli esaslara bağlanmıştır. Patriğin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, Türkiye’de ikamet etmesi gibi bağlayıcı şartların Atatürk zamanında belirlenip yürürlüğe konulduğu bilinen bir husustur.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde zayıflamasıyla ortaya çıkan zaafından dolayı hak ve yetkileri belirlenmiş olmasına rağmen, Patrikhanenin bazı siyasi olaylara karıştığı görülmüştür. 1821’de Fener Rum Patriği V. Gregoryus, Yunan isyanında, isyancılarla işbirliği yaptığı gerekçesi ile idam edilmiştir. Dönemin Fener Rum Patriği, İzmir’in işgalinden altı gün önce “Osmanlı Rumlarının her türlü sorumluluklarından muaf olduklarını” ilan etmiş, işgal üzerine; “Yunan ordularının Hıristiyanlık adına mukaddes cihat” yaptıklarını söylemiştir.⁵⁴ Böylece, başlangıcında kendisine büyük yetkiler ve din özgürlüğü saylayan Osmanlı Devletine zor durumda kaldığında düşmanlık yapmıştır.

Fener Rum Patriği, Cumhuriyetin ilk döneminden itibaren İstanbul’daki Rumların dini işlerini idare eden bir ruhani olarak görevini sürdürmüştür. Patrikhane bu dönemde, siyasi olaylara fazla ilgisi olmayan bir kurum görünümünde olmuştur. Patrikhanenin başında bulunan en yüksek ruhani reis 1930’a kadar başpapaz olarak

⁵³ Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, II. Basım, İstanbul 1999, 52–57

⁵⁴ Eroğlu, 140

anılırken bu tarihten itibaren Patrik olarak anılmaya başlaması dikkat çekicidir. Bu durum da siyasi bir nitelik taşımaktadır. O dönemde başlayan Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasındaki ılımlı hava, Patrikhaneye de yansımıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Fener Patrikhanesi farklı bir konum arayışına girmiştir. Bu da daha çok güçlü devletlerin etkisiyle olmuştur. ABD'nin etkisi ile Güney Amerika Başpiskoposu Athenagoras Türk vatandaşı olmadığı halde Türk vatandaşı yapılarak Patrik olarak atanmıştır. Bu olay Patrikhane tarihinde bir ilktir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan birinin atanması yanı sıra Athenagoras ile beraber Patrikhane “uluslar arası” bir statü arayışına girmiştir.

Fener Rum Patriği olarak atanan Athenagoras, hayatı boyunca Hıristiyan dünyası ile ilişkileri sıklaştırmak için gayret etmiştir. Athenagoras'ın yerine seçilen, Gökçeada ve Bozcaada metropoliti Dimitrius'un ABD ziyaretinde hiçbir hukuki dayanağı olmamasına rağmen kendisine “cihan patriği” unvanı verilmiştir. Bu unvanla Patrikhane evrensel bir boyuta taşımak istemiş; ekümenizm* tezinin uluslar

* ekümenizm: Grekçe ekümen kelimesinden gelen bu kavram “ikamet edilen dünya”, “bütün dünya” anlamlarını ifade etmektedir. Bu kavram İncillerde de benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Ekümen kelimesi, tüm Hıristiyanların temsilcilerin katıldığı varsayıldığından sıfat olarak ilk yedi genel konsili diğer konsillerden ayırmak amacıyla kullanılmıştır. 1054'teki Doğu-Batı Kiliselerinin ayrılmasından sonra İstanbul Patrikleri, Batı Kilisesine karşı siyasi bir güç ve dini avantaj sağlamak amacıyla “Ekümenik Patrik” unvanını kullanmaya devam etmişlerdir.

Kilise Babaları ise, bu kavramı Hıristiyan olmayanlara karşı Hıristiyanların tamamını ifade etmek için kullanmışlardır.

20. yüzyıldan itibaren ekümenizm, Hıristiyanlarca, yeni bir anlamda kullanılmaya başlamıştır. Bölünmüş, parçalanmış Hıristiyanların bu durumda olmalarından üzüntü duyanların bu bölünmüşlüğe son verme yolunda, Hıristiyan birliği için yaptığı her türlü çalışmaya ekümenizm denilmesi genel bir alışkanlık halini almıştır. Protestan ve Ortodoks Kiliselerinin bir çoğunun bir

arası platformda tartışılmasına yol açmıştır. Ekümenizm ise Fener Patrikhanesinin tüm dünya Ortodoks Hıristiyanlarının merkezi olması, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının üstüne çıkarak uluslar arası hüviyetle sonuçta özerk bir hüviyete kavuşmasıdır.⁵⁵

Fener Patrikhanesi, ekümenik ideolojinin yeryüzündeki, Ortodoks temsilcisi olmaya gayret etmektedir. Hedeflerinin tüm Ortodoks metropolitler ve kiliseleri bir araya toplayarak devlet ve millet kavramının üzerine çıkarmak olduğu da faaliyetlerinden anlaşılmaktadır.

Fener Patrikhanesinin ekümenikliğini kabul ettirmek amacıyla yapmış olduğu faaliyetler de misyonerlik faaliyetleri olarak değerlendirilebilir.

Patrikhanenin faaliyetlerinden birçoğu misyonerlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bunlardan birisi; 1994'te Patrikhane tarafından tertiplenen toplantıdır. Bu toplantı, önce “Konstantinopol Toplantısı” adıyla gerçekleştirilmek istenmiş; itiraz üzerine “Boğaziçi Toplantısı/Deklarasyonu” olarak adlandırılmıştır. Toplantının sonuç bildirgesinin, İngilizce metninde yer alan ve Patriğe atfedilen “Ben Konstantinopoldeki ekümenik tahtın varisiyim” ifadesi Türkiye metninde yer almamıştır.⁵⁶

araya gelerek “Ekümenik Kiliseler Birliği”ni kurarken Katolik Kilisesi II. Vatikan Konsiline kadar bu fikre karşı çıkmıştır. (Ahmet Hikmet Eroğlu, Ökümenizm ve Patrikhane, Andaç yay., Ankara 2005, 34-38)

⁵⁵ Erzurumlu, 85

⁵⁶ Eroğlu, 141

Patrikhanenin bir diğere faaliyeti de 1995'te düzenlenen "Çevre ve Vahiy Sempozyumudur". Toplantıda Patrik devlet töreni ile karşılanmıştır. Patrik, kendisini karşılayan Yunan askerlerini takdis etmiştir. Bu tutumu ile Patrik herkesin duyarlı olduğu bir konuyu istismar ederek, sempozyuma kendisinin ekümeniklik sıfatını gündeme getirme girişiminde bulunmuştur. Sempozyumun sonuç bildirgesinde Patrik, "Ekümenik Konstantinopol Patriği" unvanıyla yazılmıştır.

Patrikhane'nin dini görevini aşarak siyasi faaliyet haline gelen çalışmaları konusunda Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili durumlara da bakmakta fayda vardır.

1844'ten beri faaliyette bulunan Heybeliada Ruhban Okulu 1971'de kapatılıncaya kadar Ortodoks din adamı yetiştirmiştir. Kuruluşundan itibaren Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak çalışmıştır. 1950–1960 yılları arasında hem Patrikhane hem de ruhban okulu Türk milli politikaları ve Lozan'da oluşturulan hukuki statünün dışına çıkmış; bir takım tavizler koparmıştır.

Athenagoras'ın Patriklik makamında olduğu dönemde, ruhban okulu ile ilgili önemli atılımlar yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı bir kanunla okul "yüksek okul" haline getirilmiş, yabancı öğrenci alabileceğine dair izin verilmiştir. Bu dönemde Yunan öğrenciler Patrikhane'de stajyer olarak görevlendirilmişlerdir.

Heybeliada Ruhban Okulu, 1971'de "özel yüksek okulların devletleştirilmesi" hakkındaki Anayasa Mahkemesi Kararı ile kapatılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu da yüksek okul statüsünde değerlendirilmiş, okulun

varlığını sürdürebilmesi ancak bir Türk üniversitesi veya ilahiyat fakültesine bağlanması ile mümkün olacağı belirtilmiştir. Patrikhane ve okul yöneticileri bunu istemediklerinden kendiliklerinden okulu kapatmışlardır.

AB uyum sürecinden de yararlanılarak Ruhban Okulu'nun açılması meselesi tekrar gündeme getirilmektedir. İlginç olanı ise Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması talebinin Türkiye'de yaşayan Rumların dini ihtiyaçlarının giderilmesi ile hiçbir alakasının olmamasıdır. Fakat Patrikhane, bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedir. Patrik Mart 2002'de yaptığı Amerika gezisinde, ABD başkanından yardım istemiştir. Bu Türkiye'nin iç meselesi olan okulu uluslar arası platforma taşıma gayretinin bir göstergesidir.⁵⁷

2. Pontusçu Faaliyetler:

Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri içerisinde değerlendirilebilecek faaliyetlerden birisi de Pontusçuluktur. Pontusçu faaliyetlerden bahsederken öncelikle pontus kelimesinin anlamıyla başlamak yerinde olacaktır.

“Pontus” kelimesi Yunanca'da “deniz” anlamına gelmektedir. Tarih içerisinde Karadeniz'in güneydoğu kısımlarına, bu arada Karadeniz'e de verilmiş coğrafi bir addır.

Pontosculuk faaliyetleri, ilk başladığı günden Cumhuriyetin kurulduğu güne kadar Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşayan ve Rum olarak adlandırılan, fakat

⁵⁷ Erzurumlu, 89

etnik köken itibariyle değişik gruplardan oluşan Ortodoks Hıristiyanlar kullanılarak bölgeyi Osmanlıdan koparmak gayesini gütmektedir.⁵⁸

İlk Pontusçu faaliyetler, Yunanistan'ın bağımsızlığı ve Doğu Roma'nın yeniden ihya edilmesi amacıyla 18. yy'da kurulan Etnik-i Etery'a'nın çalışmaları olarak kabul edilmektedir. Yunanistan'ın bağımsızlığından sonraki faaliyetler ise, 1829 yılına kadar uzanmaktadır. Günümüze kadar yoğunlaşarak gelen Doğu Karadeniz Bölgesindeki pontusçuluk çalışmaları, başta Yunanistan olmak üzere bazı batılı devletlerin örgütlemesiyle yürütülmektedir.⁵⁹

1840 yılına kadar “megalo idea” amacına paralel olarak çalışan derneklerin, Anadolu'da doğrudan Karadeniz'i hedef alan çalışmaları ilk kez 1840 yılında “Merzifon Amerikan Koleji”nde okuyan Rumlar tarafından başlatılmıştır. 1904'te ilk kez İnebolu'da Amerikalı Rum göçmenlerden rahip Klematyos tarafından kurulan Pontus Kulübü ile çalışmaları yasallaşmıştır.

1910'lu yıllara kadar kültürel çalışmalarla zaman geçiren Pontusçu dernekler, Yunanistan'ın verdiği ekonomik ve eğitilmiş insan gücü destekleri ile çetecilik çalışmaları başlatmışlardır.

Günümüzde bazı kurum ve kişiler pontusçuluk akımına dini bir veçhe vermek istemekte, kiliseleri olayın içine çekmeye çalışmaktadırlar.

⁵⁸ Mehmet Bilgin, Türkh Haber.org, 03.06.2005

⁵⁹ Erzurumlu, 91

Yakın tarihte Pontusçuluk konusunda en yoğun faaliyet gösteren ülkelerden biri Almanya olmuştur. Alman gizli servisi üyesi olan Wolfrgang Feurtein Laz dili ve kültürünün Türk milli kimliğinden ayrı olduğu görüşünü ispatlamaya ve yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Çevresine aldığı birkaç kişinin de katıldığı çalışmalarda Laz dili yaratılmaya çalışılmakta; Almanya’da basılan kitaplar gizli olarak ülkeye sokulup dağıtılmaktadır.⁶⁰

ABD, 19. yy’ın 2. yarısından itibaren Asya’ya açılan kapısı olarak gördüğü Türkiye’ye yoğun bir kültürel saldırı uygulamıştır. 1999’da ABD büyükelçisinin, Karadeniz’e yaptığı gezide, sorduğu sorular, “Karadeniz’de Hıristiyan var mı?”, “Müslümanlaşmış Rum ve Hıristiyan var mı?” gibi sorulardır. Bu tip soruların arkasında masum hedefler yatmadığı ortadadır. Bölgede ABD kuruluşları tarafından bilimsel araştırma kisvesi altında antropolojik çalışmalar yapıldığı da bilinmektedir.⁶¹

Yunanistan’ın çalışmalarına bakacak olursak; Yunanistan’ın Pontus konusundaki en önemli faaliyeti bu amaçla kurdurduğu derneklerdir. Bu derneklerin koordineli bir şekilde çalışabilmeleri için federasyon oluşturmaları da dikkat çekicidir. Yunanistan, son 30 yıldır dünyanın her tarafında Pontus ideolojisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu ideolojiyi yaymak ve güçlendirmek amacıyla bugüne kadar kurulmasını sağladığı dernek ve vakıfların sayısı 179’dur. Yunanistan istihbarat kuruluşu ve diğer güvenlik organlarınca dünyanın belli başlı ülkelerinde kurdurulan Pontus dernek ve vakıflarının sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. Halen Yunanistan’da toplam 102 Pontus ideolojisi üzerine dernek ve vakıf

⁶⁰ Erzurumlu, 95–96.

⁶¹ Erzurumlu, 97.

bulunurken, bu sayı Almanya'da 31, ABD'de 27, Kanada'da 11, Avustralya'da 3, Gürcistan'da 2, İsviçre, İsveç ve Yeni Zelanda'da 1'er dernek ve vakıf olarak belirlenmiştir. Söz konusu dernek ve vakıflar tarafından dağıtılan haritalarda ise Doğu Karadeniz Bölgesi, bir Rum bölgesi olarak gösterilmektedir.⁶²

Bu dernek ve federasyonlar aracılığıyla, periyodik olarak “Pontus Hellenizmi Kongreleri” düzenlenmektedir. Yine bu dernekler turizm mevsiminde D. Karadeniz Bölgesi'ne “Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi” adı altında periyodik geziler düzenlemektedirler. Geziler sırasında tanıştıkları gençleri eğitim ve maddi destek vaadiyle Yunanistan'a götürmektedirler. Kenan Erzurumlu'nun konu ile ilgili olarak verdiği şu örnek yerinde ve dikkat çekicidir: “2000–2001 ders yılı içinde lisans ve yüksek lisans düzeyinde devlet bursu vermek için 72 üniversite içinde KTÜ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)'nün seçilmiş olması önemli bir husustur.”⁶³

Karadeniz bölgesinde, Pontus kültürünün canlandırılmasına yönelik olarak, Rumcadan gelen yer isimlerinin gündeme getirilmesiyle bu bölgenin Pontus'a ait olduğu propagandası yapılmakta, “Müslümanlaşmış Rumlar” iddiaları için kanıtlar yaratılmakta, bölgede yaşayan insanların atalarının Rum ve Hıristiyan olduğu benimsetilmeye çalışılmaktadır.

Yine Yunanistan parlamentosu, 24 Şubat 1994 tarihinde, “19 Mayıs”ı, “Pontus Soykırımını Anma Günü” olarak kabul etmiştir 1998 Eylülünde de Kültür Bakanı ve İçişleri Bakanı Yardımcısı tarafından “14 Eylül Küçük Asyalı Helenlerin

⁶² İnternethaber, 11 Mayıs 2006

⁶³ Erzurumlu, 100

Türk Devleti Tarafından Soykırımını Anma Günü” kararnamesi Cumhurbaşkanına sunulmuştur. Uluslararası platformdaki baskılar nedeniyle ifade yumuşatılmıştır.

Yunanistan, 1921–1922 yılları arasında Türk ve Yunan hükümetleri arasında varılan anlaşma gereğince Karadeniz Bölgesi'nde bulunan 1 milyon 200 bin kadar Rum'un mübadele kapsamına alınarak Yunanistan'a gönderilmesini "Pontus Helenizmi Soykırımı" olarak nitelendirmektedir.⁶⁴

Geçtiğimiz günlerde Pontus soykırımı iddialarını uluslararası platformda kabul görmesi için bir kampanya başlatan Yunanistan'ın iddiasına göre, 1919–1922 yılları arasında Doğu Karadeniz'deki Osmanlı topraklarında yaşayan 300 bin Rum Türkler tarafından öldürülmüştür. Bu nedenle Yunanistan Türkiye'yi Pontus soykırımı yapmakla suçlamaktadır.⁶⁵

Selanik'te, 7 Mayıs 2006 günü Selanik Belediye Başkanı Vassilios Papayeorgopulos tarafından "Pontus Helenizmi Soykırımı Anıtı" açıldı. Ayasofya Meydanı'nda bronzdan yapılmış ağlayan kadın şeklindeki heykelinin açılışı için yapılan törene hükümet yetkilileri, parlamento temsilcileri, mülki ve askeri erkânı ve din adamları katıldı.⁶⁶

19 Mayıs 2006 tarihli gazetelerde yer alan haberlere göre; Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora Bakoyannis, Pontus soykırımının uluslararası kamuoyunca

⁶⁴ Internethaber, 11 Mayıs 2006

⁶⁵ Radikal, 8 Mayıs 2006

⁶⁶ Radikal, 8 Mayıs 2006

tanınması için her türlü araç ve yolun kullanılacağını vurgulamıştır. Selanik Üniversitesi'nde yapılan toplantı sonunda oylanan bir bildiriyle Türkiye'nin "Pontus soykırımı için resmen özür dilemesi" istendi. Pontus derneklerinin bildirisinde, Yunan hükümetinden, konuyu AB'de gündeme getirmesi ve "Pontus soykırımının tanınmasının" Türkiye'nin AB üyeliği için ön şart olması amacıyla çaba göstermesi talep edildi.⁶⁷

Yunanistan'ın bu yöndeki faaliyetleri Pontus idealinden vazgeçmediğini ortaya koyan önemli bir kanıttır.

Karadeniz bölgesinin tarihi ve kültürü ile ilgili yayınlarda, bu bölgede yaşayan insanların aslında Rum ve Hıristiyan oldukları vurgulanmakta, atalarının zorla Müslüman yapıldığı işlenmektedir. Bilimsel araştırmaya dayanmayan, sadece Yunan ideallerine uygun olarak hazırlanan Türkçe olarak yayınlanan kitaplarla bölge halkının İslam ve Türkiye Cumhuriyeti ile bağlarını zayıflatmaya çalışmaktadırlar.⁶⁸

Yapılan bu faaliyetlerin masumane amaçlar gütmeye çalıştığı ortadadır. Çünkü bölgede yaşayan insanların aslında gizli din taşıdıklarını, Müslümanlığı benimseyenlerin de gizli din taşıyanları Osmanlı Devleti yöneticilerine karşı desteklediklerini ileri sürmek, onların bilgisizliklerinden yararlanarak

⁶⁷ Milliyet, 16 Mayıs 2006

⁶⁸ Bu kitaplardan bazıları şunlardır. Yorgo Andreadis, Tamama Pontus'un Yitik Kızı, Belge Yayınları, İstanbul 1996; Yorgo Andreadis, Gizli Din Taşıyanlar, Belge Yayınları, İstanbul 1997; Dido Sotiriou, Benden Selam Söyle Anadolu'ya, Belge Yayınları, İstanbul 1997; Göç Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı, Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, Türkçe Basımı Derleyen Herkül Milas, (çev. Damla Demirözü), İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

Müslümanlıklarını, etnik kimliklerini sorgulamak, onlara yeni bir inanç empoze etmeye kalkışmak, misyonerlikten başka bir şey değildir.⁶⁹

3. Ortodoks Kiliselerinin Halkın Umut Ve Beklentilerine Yönelik Faaliyetleri:

Ortodoks Kiliseleri bazı günlerde, insanların umut ve beklentilerine yönelik faaliyetlerde bulunmakta, bu faaliyetlere sadece Ortodoks Hıristiyanlar değil, Müslümanlarda katılmakta, bu insanlara Ortodoks Hıristiyanlık kültürü aşılıyor. Bu vesilelerle insanlara İncil dağıtılmakta, Meryem Ana ve Ortodokslarca Aziz sayılan kişilerin bibloları, çeşitli kolyeler satılmaktadır.

Ortodoks kiliselerinin bu faaliyetlerine en önemli örnek olarak Büyükada'daki Aya Yorgi Kilisesinin faaliyetlerini gösterebiliriz. 23 Nisan ve 24 Eylül tarihlerinde Büyükada'daki Aya Yorgi kilisesi açılmakta ve hemen her dinden insanlar buraya akın etmektedirler. Kiliseye gelen insanlar ihtiyaçlarına göre çeşitli dileklerde bulunmaktadırlar. 2006 yılı 23 Nisan'ında adaya giderek gözlemlerde bulduk. İzlenimlerimize geçmeden önce kilisenin tarihi hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Aya Yorgi Kilisesi, Büyükada'nın en yüksek noktasında bulunmaktadır. Mevcut rivayetlere göre, M.S. 963 senesinde Bizans İmparatoru Nikiforos Foksa zamanında inşa edilmiştir. Bir rivayete göre 4. haçlı seferi sırasında İstanbul ve civarı yağmalanıp manastırın faaliyetine son verildiği başka bir rivayete göre ise 1302

⁶⁹ Eroğlu, 143-144.

senesinde adalara karşı Venedikli Giustinianni önderliğinde yapılan korsan akınları neticesinde, manastırın diğer yapı ve manastırlarla birlikte yağmalanıp ateşe verildiği söylenmektedir. Rivayete göre keşişler, bu yağmalar esnasında, korumak amacıyla Aya Yorgi'nin ikonasını, üzerindeki pek çok adak hediyelerle birlikte toprağa gömmüşlerdir. Yıllar sonra bir gün Aya Yorgi bir çobanın rüyasına girerek ona çıplak ayakla tepeye tırmanmasını, çingırak seslerini duyduğu yeri kazmasını, böylece ikonasını bulacağını söylemiştir. Rüyasını izleyen çoban çingırak sesini duyduğu yeri kazdığında çingıraklara bezenmiş bir halde Aya Yorgi'nin ikonasını bulmuş ve aynı yerde manastır tekrar inşa edilmiştir.⁷⁰

Birkaç defa yeniden tesis edilen manastır, 1984 yılındaki büyük depremden ve 1986 yazında adada çıkan yangından zarar görmüştür. 1994 yazında çıkan başka bir yangında gördüğü zarardan sonra Rum Patrikhanesi tarafından restore edilmiştir.

Manastırın papazından aldığımız broşürde anlatıldığına göre eski zamanlarda, ruh hastaları, tedavi edilmek için manastıra getirilerek keşişlere teslim edilirdi. Kilisenin zeminindeki demir halkalara bağlanarak ayine katılırlardı. Broşürde yine Aya Yorgi'nin, Ruh hastaları dışında başka hastalıkları da tedavi ettiği, çocuğu olmayan ailelere çocuk verdiği, evsizleri ev sahibi yaptığı, pek çok meseleyi çözdüğünden bahsedilmektedir.⁷¹

Uzun fayton kuyruğunda beklerken etrafımızda bulunan marketlerin önünde satılan kandil yağları, adak mumları, makaralar ve renk renk mumların daha fayton

⁷⁰ Aya Yorgi Rum Manastırı, I. Baskı, 2004, 15–22

⁷¹ Aya Yorgi Rum Manastırı, I. Baskı, 2004, 15–22

sırası beklerken alındığı dikkatimizi çekti. Uzun bekleyiş esnasında sohbet ettiğimiz insanlar her sene buraya geldiklerini ve yine dileklerini dilemek ve dua etmek için bu sırayı bekleyeceklerini söylüyorlar. Konuştuğumuz insanlardan aldığımız bilgiye göre bu yıl önceki yıllara göre çok daha kalabalıktı. Kiliseye ulaşabilmek için 7-8 saatlik bir zamanı harcamak zorunda kalmamız, yolda karşılaştığımız kişilerin geri dönün çok kalabalık, kesinlikle kilisenin içine giremezsiniz sözleri bu bilgiyi doğrulamaktaydı.⁷²

Fayton yolculuğunun ardından yaklaşık yarım saatlik bir yokuşu tırmandıktan sonra kiliseye ulaşıyor. Bu yokuşun, tıpkı efsanede anlatılan çobanın yaptığı gibi hiç konuşmadan ve çıplak ayakla tırmanıldığında tutulan dileklerin gerçekleşeceğine inanılmaktadır⁷³. Yokuş boyunca bir makara ipliği açarak çıkanlar, kısmetlerinin açılacağına inanıyorlar. Ayrıca her dilek için farklı renkte makara açılarak tepeye çıkılması gerektiğine inanılıyor.⁷⁴ İnsanlar yokuş boyunca ağaçlara ip, isteklerinin yazılı olduğu peçete ya da kendi kıyafetlerinden kopardıkları bir parça bezi bağlayarak dileklerinin gerçekleşmesi için dua ediyorlar⁷⁵. Dilekleri kabul olanlar ertesi sene tekrar gelerek orada bulunan insanlara şeker dağıtıyorlar ve kiliseye kandil yağı hediye ediyorlar.⁷⁶

Tırmanılan yokuş boyunca aradığınız her şeyin alınabileceği tezgâhlar açılmıştır. Dilekler için kullanılacak materyallerin dışında hatıra olarak alınacak

⁷² Bkz. Ek 1-2

⁷³ Bkz. Ek 3

⁷⁴ Bkz. Ek 4, Ek 5

⁷⁵ Bkz. Ek 6-7

⁷⁶ Bkz. Ek 8-9

birçok şeyi bu tezgâhlarda bulmak mümkündür. Bu da işin ekonomik boyutunu ortaya koymaktadır. Ada belediyesi ve esnafı bahsettiğimiz tarihlerde ekonomik yönden oldukça kazanç elde etmekte, bunun en açık göstergesi ise diğer günlerde 5 YTL olan fayton ücretinin 23 Nisan günü 20 YTL olarak belirlenmiş olmasıydı.

Herkes dileğine uygun bir alıp yakasına takarak yokuşu tırmanıyor. Kısmet için çanlar, ev için anahtar ya da ev şeklinde tasarlanmış küçük kolye ve maskotlar, şans için nazar boncukları ve daha birçok dilek için ayrı materyaller kullanılmaktadır.⁷⁷

Dilek tutmak için başka bir yol da, kilise içinde bulunan resimler üzerinde para gezdirmek. Eğer para resme yapışırsa duaların kabul olduğuna inanılıyor. İnsanlar, yine kilise içerisinde bulunan dilek kutularına dileklerini yazarak atmaktalar. Kenarlarda bulunan oturaklara oturarak tıpkı bir Müslüman'ın namaz sonrası el açarak dua ettiği şekilde dua eden insanlar da bulunmaktadır.⁷⁸ Bu durum bize adaya gelen insanlar arasında Müslümanların da bulunduğunu gösteren kanıtlardan biridir.

Buraya gelen insanların bir kısmı da kilisenin çıkışında bulunan bahçe duvarları üzerine isteklerini küçük taş parçaları ya da şekerlerle resmederek dilekte bulunuyorlar, bazıları da kilisenin arka duvarında mum yakıp duvara şeker

⁷⁷ Bkz. Ek 10

⁷⁸ Bkz. Ek 11. Dilek kutusuna atılan bu dileklerden bazıları şu şekildedir: “oğlum o kızdan ayrılınsın, iyi bir eş bulup evlensin”, “Cenkle evlilik, bol para, iyi bir iş”, “Burçin ile kazançlı iyi bir hayat...”, sınava girecek öğrencilerin dilekleri ise şu şekildedir: “.....Anadolu Lisesi”, “... üniversitesi,fakültesi”

yapıştırarak dilekte bulunuyorlar.⁷⁹ Burada dikkatimizi çeken bir hususa değinmekte fayda görmekteyiz. Milletlerin oluşmasında kültürlerin önemi büyüktür. Kültürleri ise gelenek-görenek ve inanç gibi unsurlar meydana getirmektedir. Anadolu kültüründe canlılığını koruyan geleneklerden biri de hıdrellezdir. Anadolu kültüründe bulunan hıdrellez kutlamaları çerçevesinde insanların dilek tutma şekillerinin yukarıda anlatılanlara benzemesi, bize adaya gelenlerin Müslümanlığı ile ilgili bir başka kanıttır. Hıdrellez kutlamaları çerçevesinde de kadınlar küçük taş parçalarıyla şekiller yaparak dilek tutarlar.

Gözlemlediğimiz kadarıyla Aya Yorgi Kilisesine gelenler arasında her dinden insan bulunmaktaydı. Yukarıda da değindiğimiz gibi, konuştuğumuz insanların bir kısmının Müslüman ve Türk olduğunu gördük. Ortodoks mezhebi açısından doğal olan bu faaliyetlere Müslümanların niçin katıldığını anlamak oldukça güç fakat yıllarca yapılan Ortodoks Hristiyan faaliyetleri sonucunda Müslümanlara Ortodoks Hristiyan kültürü aşılandığının açık bir göstergesi olması bakımından oldukça anlamlıdır.

Yine İstanbul'daki bazı kiliselerin çeşitli hastalıkları iyileştirdiğine dair hikâyeler halk arasında yayılmaktadır. Yakınlarının hastalıklarına hiçbir çare bulamayan insanlar bu kiliselerde umut aramaktadırlar. İstanbul'da yaptığımız araştırma süresince gittiğimiz bu Ortodoks Kiliselerinin birçoğunda Paskalya dolayısıyla kimseyle görüşemedik, bir kısmı ise bir takım çekincelerinden olsa gerek

⁷⁹ Bkz. Ek 12-13

konusmak ve bilgi vermek istemediler. Bu kiliselerle ilgili çevrede bulunan esnaftan ve gazete haberlerinden edindiğimiz bazı bilgileri aktarmakla yetineceğiz.

Uzun bir Hıristiyan geçmişe sahip olan, İstanbul'daki Rum Ortodoks kiliseleri belirli günlerinde ayin yaparak kapılarını halka açıyor. Bu kiliselerin birçoğunun ayazması da bulunmakta ve gelen halk şifalı olduğuna inandıkları sülardan içerek hastalıklarına çare aramaktadırlar. Bu kiliselerden bazıları ve hangi hastalıklara şifa oldukları hakkında edindiğimiz bilgiler şu şekildedir.

Aya Dimitrios Kilisesi, (Kuruçeşme Kıbrıs Sokak'ta) 1540 yılında inşa edilmiştir. Cumartesi günleri ayin düzenlenen kiliseye, dilekte bulunanlar üç cumartesi üst üste gelmektedir. Ayazması bulunan kiliseye daha çok konuşamayan çocuklar getirilip, ayazma suyunda yıkanıldıktan sonra duvarda asılı olan halkalar ısırtılırsa dillerinin açılacağına inanılmaktadır. Kilisede temizlik ve bakım işleri iye ilgilenen bayanla yaptığımız görüşmede bize, bu şekilde uygulamaların olmadığını, yanlış bilgi edindiğimizi söyledi.

Surp Hreşdagabet Kilisesi, (Balat'ta) senede bir gün 14 Eylül'de ayin yapılan kiliseye yürüyemeyen ve konuşamayan insanlar gelmektedirler. Şifa için gelen insanlar kilisede sabahlamaktadırlar. Yapılan ayinlerde kurbanlar kesilmektedir. Kilise her gün ziyarete açıktır.⁸⁰ Fakat paskalya nedeniyle burada da kimseyi bulamadık, esnafla yaptığımız sohbette daha çok hastası olan ve artık çaresi

⁸⁰ Hangi Kiliseye Hangi Umutla Gidiyorlar, <http://www.hürriyetim.com.tr/haber/0,04.10.2003>

kalmamış insanların “bir umut” diyerek geldiklerini, sadece Hıristiyanların değil Müslümanların da şifa amacıyla kiliseyi ziyaret ettiklerini öğrendik.

Kilisenin bodrumunda bir ayazma bulunuyor. Kutsal şifalı su anlamına gelen ayazma geleneği aslında Ermeniler’de yoktur. Temelleri su kültürünün yaygın olduğu eski Anadolu çok tanrılı dinlerine kadar uzanan ayazma kültürü Ortodoks Rumlar’a ait. Surp Hreşdagabet Kilisesi eski bir Ortodoks ibadethanesi iken kilise, Padişah Deli İbrahim’in fermanıyla Rumlar’dan alınarak Ermeniler’e verilmiştir. Bu nedenle bir ayazması bulunmaktadır. Ayin gecesinin ritüellerinden biri de bu ayazma da yapılmaktadır. Hıristiyanlar dualar okuyarak dilek tutup ayazmanın suyunu içerken, Müslümanlar, suyu içmeden önce abdest almayı tercih ediyor.⁸¹

Balıkli Rum Manastırı, (Zeytinburnu’nda) kilisenin ayazmasındaki su alt katında bulunan ve içinde balıkların yüzdüğü bir kuyudan geliyor. Buraya gelen insanların bu suyla yüzlerini ve gözlerini yıkayarak iyileştiklerine inanılıyor.

Aya Paraskevi Ayazması, (Beşiktaş Çırağan Caddesi’nde) her yıl 26 Temmuz’da ayin yapılıyor. Kilisenin ayazmasının göz ağrılarına iyi geldiğine inanılıyor.

Aya Paraskevi Ayazması, (Arnavutköy Kamacı Sokak’ta) ayazmanın göz hastalıklarına iyi geldiğine inanılıyor. İnsanlar göz şeklinde metal tabakalar getirerek dertlerine deva arıyorlar.

⁸¹ Ersin Kalkan, <http://groups.com/group/FenerBalat/message/5>, 19.04.2002

Aya Kiryaki Kilisesi ve Ayazması, (Arnavutköy Elçi Sokak'ta) kilisedeki ayazma suyuyla gözlerini yıkayıp dua eden ve adak adayanlar rahatsızlıklarının geçeceğine inanıyorlar. Ayazma her yıl 7 Temmuz'da açılıyor, insanlar dertlerine deva bulmak için buraya akın ediyorlar.

Aya Terapon Rum Kilisesi, (Sirkeci'de Gülhane Parkı'nın giriş kapısında) kiliseye her türlü sağlık sorunu olan insan şifa bulmaya gidiyor. Kilisenin ziyaret günü Pazartesi günüdür.

Bu kiliselerde kimseyle görüşemedik.

Vefa Meryem Ana Ayazması, (Unkapanı'nda İMÇ'nin arkasında yer alıyor) her ayın ilk gününde ayin düzenlenen kiliseye gelen insanlar önce rahip tarafından kutsanıp ardından kilisenin alt katındaki ayazmadan su içip yıkıyorlar. Kiliseye daha çok iş ve kısmet isteyenler gitmektedir. Dileğini dileyen kişi kiliseden bir anahtar alıyor, dileği kabul olursa anahtarı tekrar kiliseye teslim ediyor ve ayazmada ekmek dağıtıyor. Yeni gelenler ise bu ekmekten yiyerek dilek tutuyor.

Ayazma bahçesindeki küçük evde oturan yaşlı Rum bayanın yarım yamalak Türkçesiyle anlattığına göre birçok insan düzenlenen ayinlere katılmakta ve dilekleri kabul olmaktadır.

Aya Fanurios Rum Kilisesi, (Dolapdere Tefrişatçı Sokak'ta) bu kiliseye iş, sağlık, kısmet gibi her türlü sorun için gidiliyor. Senede bir gün ayin yapılıyor. Her

pazartesi 9.00-13.00 saatleri arsında ziyarete açıktır. Pazartesi günü dilek dileyenler için kekler pişirilir, gelenler bu keklerden yiyerek dilek tutarlar.

Meryem Ana Ayazması, (Mustafa Paşa Bostanı Sokağı'nda) her gün ziyarete açık, her türlü hastalık ve sorun için insanlar buraya gelmektedir. Her dinden insan gelip ayazmadan dilek dileyerek su içmekte ve mum yakmaktadır.

Kilise papazının misafiri olduğu gerekçesiyle görüşmemize izin verilmedi. Görüştüğümüz görevli beyefendi ise bilgi vermekten kaçındı. Söylediği “nasıl İslam'da zem zem suyu her ne dilek için içilirse o olacağına inanılıyorsa bu ayazmada bulunan su da Ortodokslarca aynı şekildedir. Ayazmanın ayazma olabilmesi için Patrikhane tarafından onaylanması gerekiyor, rasgele suyu alıp da şifa dağıtmıyoruz.” Kimler geliyor sorumuza “ Ortodoks'u da Protestan'ı da geliyor. Yahudi ve Müslümanlar da geliyor.”şeklinde oldu.

Yukarıda verdiğimiz örneklerin durumu ortaya koyması açısından yeterli olduğu inancındayız.

Türkiye'de son yıllarda ciddi bir şekilde dinde rasyonelleşme propagandası yapılmaktadır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar, bilimsel bilgiye dayalı din anlayışı oluşmasına katkı sağlamasına rağmen bazı olumsuz gelişmelere de neden olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'i anlamadan okumanın dini bakımdan anlamsız olduğu, Mevlit gibi dini adetlerin yanlış olduğu, ölmüşler için hiçbir şey yapılamayacağı gibi anlayışlar,

İslam diniyle bağları zayıf kimseleri başka arayışlara itmektir.⁸² Böyle arayışa giren insanlar İslam dininden soğutulurken bundan Kiliseler yararlı çıkmaktadır.

⁸² Eroğlu, 145,146

SONUÇ

Batılı Devletlerin ve misyonerlerin Türkiye üzerindeki emelleri henüz tam olarak gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla misyoner faaliyetleri değişik isim ve şekiller altında devam edecektir. Hıristiyan misyonerlerin Anadolu'yu hedef almalarında birçok sebep bulunmaktadır. Anadolu Hıristiyan misyonerlerine göre Asya'nın anahtarıdır. Anadolu Hıristiyan misyonerler için dün olduğu gibi bugün de önemini taşımaktadır. Çünkü Anadolu Hıristiyanlığın beşiğidir. Bilindiği üzere Pavlus Tarsusludur ve Anadolu'da birçok yeri gezmiştir. Diğer taraftan, İstanbul şu an Türklerin elindedir. Bu tarihi ve kültürel değerler yanında, Türkiye jeopolitik ve stratejik olarak da önemli bir konumdadır. Bu nedenle Türkiye'de çeşitli Hıristiyan gruplara mensup misyonerler, yasal boşluklardan ve bu güne kadar oluşturulmuş kültürel ve ahlaki yozlaşmadan da faydalanarak yoğun bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedirler.

Şu veya bu kılık altında misyonerlik faaliyetleri canlı tutulmaktadır. Ortodoks ve Protestan mezheplerin bünyesinde oluşmuş tarikatlar, gençlik teşkilatları, dini cereyanlar sürekli misyonerlik ruhunu canlı tutmuşlar ve ilgili kilise merkezlerinden hatta devletlerden de destek bulmaktadırlar. Bu bağlamda Türkiye'de çeşitli faaliyetler ve kurumlarla Ortodoks Misyonerliği yapılmaktadır. Daha çok siyasi amaçlı hizmet eden bu misyonerlik faaliyetleri ile hem Müslümanlar Ortodokslarıyla çalışılmaya çalışılmakta hem de siyasi sonuçlar çıkarmaya gayret gösterilmektedir.

Özellikle Fener Patrikhanesi eliyle gerçekleştirilen Ortodoks misyonerlik faaliyetleri Osmanlı Devletinden bu yana devam etmektedir. Bu faaliyetler Devlet içinde yaşayan insanlar arasında düşmanlık tohumları atıp yeşertmiştir. Bu durum farklı mezhep ve dinden olan insanlar arasında düşmanlıklar ve çatışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Osmanlı Devletinin yıkılmasında da misyonerlik faaliyetlerinin büyük etkileri olmuştur.

Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin sadece dini içerikli olmaması, siyasi yönünün ön planda tutulması nedeniyle, bu faaliyetlerin Türkiye'ye ağır siyasi faturalar çıkardığını bilmekteyiz. Çünkü Patrikhanenin 1990'lı yıllardan sonra yaptığı faaliyetleri açıkça Lozan Antlaşmasının ihlali şeklindedir. Günümüzde de Fener Rum Patrikhanesinin faaliyetlerinin siyasi sonuçlarına şahit olmaktayız.

Fener Rum Patriği kendisini “ekümenik patrik” olarak görmekte ve Patrikhanenin ekümenikliğini kabul ettirmek amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu şekilde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının üstüne çıkmayı hedeflemektedir. Fener Patrikhanesinin ekümenikliğini kabul ettirmek amacıyla yaptığı bütün bu faaliyetleri misyonerlik faaliyeti olarak değerlendirebiliriz.

Fener Patrikhanesi dünya kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla insanların en çok duyarlı olduğu, din, bilim, çevre gibi konuları seçerek sempozyumlar düzenlemektedir. Bu sempozyumlara birçok ülkeden önemli kişilerin katılımını sağlayarak dünya kamuoyunun Fener Patrikhanesine ilgisini artırmak istemektedir. En önemlisi de bu faaliyetler esnasında Fener Patriğinin ekümenikliğini gündeme

getirmektedirler. Yapılan bu çalışmalarla Fener Rum Patrikhanesine Vatikan statüsü kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Fener Patrikhanesinin üzerinde durduğu bir diğer önemli husus da Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden açılması konusudur. AB uyum sürecinden de yararlanılarak Ruhban Okulu'nun açılması meselesi tekrar gündeme getirilmektedir. İlginç olanı ise Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması talebinin Türkiye'de yaşayan Rumların dini ihtiyaçlarının giderilmesi ile hiçbir alakasının olmamasıdır. Fakat Patrikhane, bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedir. Patriğin, ABD başkanından yardım istemesi, Türkiye'nin iç meselesi olan Ruhban okulu meselesini uluslar arası platforma taşıma gayretinin bir göstergesidir.

Patrikhane bu okulun açılmasını isterken bazı şartları da ileri sürmektedir. Patrikhane özellikle ve öncelikle dünyanın her yerinden öğrenci alabilmeyi istemektedirler.

Fener Patrikhanesi yaptığı bütün bu çalışmalarla bazı amaçlara ulaşmak istemektedir. Bu amaçlar şunlardır: İlk olarak, ekümeniklik statüsü kazandırarak Patrikhaneye bağlı ruhanileri Türkiye Cumhuriyeti Kanunları vesayetinden kurtarmak istemektedir. Ardından İstanbul'u açık şehir haline getirmek, en son olarak da Bizans'ı resmen kurmaktır.

Bu şekilde İstanbul'un dünya şehri olduğu empoze edilerek, Türk karakteri geri plana itilmekte, bir bakıma Türkiye Cumhuriyetinin egemenliği

sorgulanmaktadır. Fener Patrikhanesinin İstanbul'u Ortodoks merkezi yapmaya yönelik faaliyetleri de Türkiye'de ayrı bir egemenlik merkezi oluşturma gayreti olarak algılanmaktadır.

Bütün bunlar Patrikhanenin Türkiye'nin güvenliği için büyük tehdit oluşturduğunun açık bir göstergesidir.

Ortodoks misyonerler, günümüzde özellikle farklı etnik gruptaki vatandaşlarımız üzerinde yoğunlaşarak ayrılıkçı düşüncelerin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadırlar. Diğer taraftan Alevi vatandaşlarımızı dini azınlık olarak gösterme gayreti içerisine girmişlerdir.

Bir diğer çalışmaları da insanların kafası karıştırılıp kimlik bunalımına düşürülmek suretiyle eski kültürler üzerine dönme arayışıdır. Doğu Karadeniz başta olmak üzere ülkemizin birçok yerinde yaşayan insanlara farklı bir etnik kimliğe sahip oldukları ancak asimile edilerek Müslümanlaştırıldıkları, aslında hala Hıristiyanlığın içlerinde gizli olduğu yönünde telkinlerde bulunmaktadırlar.

Karadeniz bölgesinde Pontus kültürünü canlandırılmasına yönelik olarak, yer isimlerinin eski Rumca adları ön plana çıkarılarak buraların eskiden Hıristiyan olduğu vurgulanmaktadır. Bu manada gençler aşılarmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu bölgedeki gençler Yunanistan'daki kamplara götürölmektedirler. Bu insanların dini ve milli davaları iç içedir. Amaçları hem insan kazanmak hem de toprak kazanmaktır.

Yapılan bu faaliyetler elbette bir takım amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Özellikle Karadeniz b6lgesinde yaşayan insanların aslında gizli din taşıdığı ileri s6rmek, bu insanların bilgisizliklerinden yararlanarak M6sl6manlıklarını sorgulamak, onlara yeni bir inanç empoze etmeye kalkışmak tam anlamıyla misyonerlik faaliyetidir.

Diğer taraftan özellikle İstanbul'da bulunan Ortodoks Kiliseleri ile ilgili halk arasında bir takım hikâyeler yayılarak, insanların bu kilise ve kiliselerde bulunan ayazmaların şifa dağıtığına inanmaları amaçlanmaktadır. B6ylelikle bu kilise ve ayazmalar hastalar için bir umut kapısı haline getirilmektedir. Buralara gelen insanlara Ortodoks k6lt6r6 aşılanmakta; İşlam dini hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan insanlar kendi dininden soğutulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, Sabri**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Aslantürk, Zeki**, “Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Aydın, Mehmet**, “Türkiye’ye Yönelik Katolik Misyonerliğinin Dünü Ve Bugünü”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Benlisoy, Yorgo**, ‘Günümüzde Fener Rum Ortodoks Kilisesi’, Dinler Tarihi Araştırmaları III, Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara 2002
- Cilacı, Osman**, Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., 2. Baskı, Ankara 1999
- Erdem, Mustafa**, “ Misyonerlik ve Kırgızistan’da Misyoner Faaliyetler”, Dini Araştırmalar Dergisi, Ankara 1999, C.I
- Erdem, Mustafa**, “Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyoner Faaliyetleri”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Eroğlu, Ahmet Hikmet**, ‘Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği’, Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Eroğlu, Ahmet Hikmet**, “Küresel Güçlerin Mücadelesinde Fener Patrikhanesi”, Asyavrupa, Ankara 2004, C. I., S. I.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet**, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Aziz Andaç yay., Ankara 2005
- Erzurumlu, Kenan**, ‘ Patrikhane ve Pontusçuluk’, Misyonerlik ve Pontusçuluk, Samsun Türk Ocakları Şubesi yay., yayın yeri ve yılı yok,
- Gündüz Şinasi - Aydın Mahmut**, Misyonerlik, Kaknüs yay., İstanbul 2002

- Güngör, Ali İsrâ,** Tanrı'nın Şövalyeleri Cizvitler, Çağ Yay., Ankara 2004
- Güngör, Ali İsrâ,** Vatikan Misyon ve Diyalog, Alperen yay., Ankara 2002
- Harman, Ömer Faruk,** 'Genel Olarak Misyonerlik', Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Harman, Ömer Faruk,** 'Günümüzde Ortodoks Hıristiyanlık', Dinler Tarihi Araştırmaları III., Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara 2002
- Kocabaş, Süleyman,** Türkiye'de Gizli Tarih III, Misyonerlik ve Misyonerler, Vatan yay., İstanbul 2002
- Küçük, Abdurrahman,** "Hıristiyanlıkta Misyon Anlayışı, Yeni Yaklaşımlar ve Dinlerarası Diyalog", Dinler Tarihi Araştırmaları III., Dinler Tarihi Derneği yay., Ankara 2002
- Malkoç, Mustafa Numan,** "Türkiye'de Protestan Misyonerliği", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Özbek, Ali,** Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Şahin, Süreyya,** "Osmanlı Devletinin Hıristiyanlarla Münasebetleri", Asrımızda Hıristiyan – Müslüman Münasebetleri, İstanbul 1993
- Şahin, Süreyya,** "Türkiye'de Ortodoks Misyonerliği", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Şahin, Süreyya,** Fener Patrikhanesi, II. Basım, İstanbul 1999
- Tuğ, Salih,** Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004
- Tümer, Günay –Küçük, Abdurrahman,** Dinler Tarihi, Ocak yay., Ankara 1993

Gazete ve internet haberleri

Bilgin, Mehmet, Türkhaber.org

Hürriyetim.com.tr

İnternethaber.com

Kalkan, Ersin, groups.com

Milliyet.com

Radikal gazetesi

Turan, Ömer, Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri,

<http://www.turksam.org>.

Turan, Ömer, Misyonerlik ve Misyonerler, http://www_turkatak_gen_tr.

EKLER

Ek 1- Aya Yorgi Kilisesine ulaşmak için insanlar izdiham yaratmaktalar

Ek 2- Kilisede dilek tutmak için yokuşu tırmanan insanlar arasında Müslüman Türkler de bulunmaktadır.

Ek 3- İnsanlar, dileklerinin kabul olması için rivayette olduğu gibi, kiliseye ulaşan yokuşu yalınayak tırmanmaktalar

Ek 4- Yokuş boyunca bir makara açarak çıkan insanların geride bıraktığı makara iplerinin oluşturduğu görüntü.

Ek 5- Yokuş boyunca her dilek için farklı renkte bir makara açmak gerektiğine inanılıyor.

Ek 6- İnsanlar, yokuş boyunca ve kilise etrafında bulunan ağaçlara ip, peçete veya kendi elbiselerinden kopardıkları bez parçalarını bağlayarak dilek tutmaktalar.

Ek 7- Ağaçlara bağlanan iplerin yanında kâğıtlara yazılan dilekleri de ağaç dallarına ilâştirmekteler.

Ek 8- Dileği kabul olanlar bir sonraki yıl tekrar adaya gelip orada bulunanlara şeker dağıtmaktalar.

Ek 9- Dileği kabul olan insanlar ertesi yıl kandillerde kullanılmak üzere yağ satın alıp kiliseye hediye etmektedirler.

Ek 10- Tezgâhlarda, yokuşu çıkarken insanların yakalarına astıkları ve hangi dileği tuttuklarını belirten materyaller satılmaktadır.

Ek 11- Kilise içersinde bulunan dilek kutusu. Dilekler küçük kâğıtlar ya da peçeteler üzerine yazılarak bu kutu içersine atılmaktadır.

Ek 12- İnsanlar, Kilise'nin bahçesine dileklerinin şekerden resimlerini yapmaktalar.

Ek 13- Kilise bahçesinin duvarlarına küçük taş parçaları ve ağaç dallarıyla resmedilen dilekler.

